

Izhaja dvakrat na teden in sicer v sredo in soboto ob 11. uri predpoldne ter stane po pošti prejemanja ali v Gorici na dom pošiljana:

vse leto 13 K 20 v, ali gld. 6-60
pol leta 6 » 60 » » » 3-30
četrt leta 3 » 40 » » » 1-70
Posamične številke stanejo 10 vin.

„SOČA“ ima naslednje izredne priloge: Ob novem letu „Kačipot po Goriškem in Gradiškem“ in „Kačipot po ljubljani in kranjskih mestih“, dalje dvakrat v letu „Vozni red železnic, parnikov in poštne staze“ ter mesečno prilogo „Slovenski Tehnik“.

Naročnino sprejema upravnništvo v Gosposki ulici št. 7 I. nadst. v „Goriški Tiskarni“ A. Gabršček. Na naročila brez doposlane naročnine se ne odzivamo.

Oglašitve in poslanice se računajo po Petič-vrstah če tiskano 1-krat 16 v, 2-krat 14 v, 3-krat 12 v vsaka vrsta. Večkrat po dogodbi. Večje črke po prostoru. —

Reklame in spisi v uredniškem delu 30 v vrsta. Za obliko in vsebino oglasov odklanjamo vsako odgovornost.

SOČA

„Vse za narod, svobodo in napredek!“ Dr. K. Lavrič.

Uredništvo

se nahaja v Gosposki ulici št. 7 v Gorici v I. nadst. Z urednikom je mogoče govoriti vsak dan od 8. do 12. dopoldne ter od 2. do 5. popoldne; ob nedeljah in praznikih od 9. do 12. dopoldne. Upravnništvo se nahaja v Gosposki ulici št. 7 v I. nadst. na levo v tiskarni.

Naročnino in oglase je plačati loco Gorica.

Dopisi naj se pošiljajo le uredništvu.

Naročnina, reklamacije in druge reči, katero ne spadajo v delokrog uredništva, naj se pošiljajo le upravnistvu.

„PRIMOREC“ izhaja neodvisno od „Soče“ vsak petek in stane vse leto 3 K 20 h ali gld. 1-80.

„Soča“ in „Primorec“ se prodajata v Gorici v naših knjigarnah in teh-le tobakarnah: Schwarz v Šolski ul., Jellersitz v Nunki ul., Ter. Loban na tekalšču Jos. Verdi, Peter Krebelj v Kapucinski ulici, I. Bajt v pokopališčni ulici, I. Matijassi v ulici Formica, I. Hovnaški v Korenski ulici št. 22; v Trstu v tobakarni Lavrenčič na trgu della Caserma.

Odgovorni urednik in izdajatelj Ivan Kavčič v Gorici.

— Telefon št. 83. —

»Gor. Tiskarna« A. Gabršček (odgov. Iv. Meljavec) tiska in zal.

Slava apostolu Slovenstva na Goriškem!

Gosta megla narodne nezavednosti je tlačila goriške Slovence še krog srede preteklega stoletja. — Nihče med priprostim ljudstvom se ni zavedal, da je Slovenec, »Kranjec« so bili, in govorili so »po kranjsko«. Kjer so bili Slovenci blizu Lahov, je bilo v slovenskem jeziku polno laške mešanice, kjer so bili bolj oddaljeni, je bilo uvrščenih v slovenščino polno nemških besed. Tudi omikanci se niso zavedali svoje narodnosti. Če bi bilo šlo tako naprej, bi bili dandanašnji do dobra polasčeni in ponemčeni. V uradih je bilo vse nemško in laško, v šolah, kolikor jih je bilo, vse tuje; povsodi tuj duh. V goriški zbornici poslancev se je govorilo laško. Prvi, ki je govoril tam slovensko, je bil duhovnik Kofol s Pečin. Ali nadškof Golmayr je prav radi tega pritiskal nanj, da je moral odstopiti. V Gorici tudi ni bilo ne duha ne sluha o kaki slovenski zavednosti. Če je kdo spregovoril na ulici slovensko, so ga ozmerjali z znanimi psokami. Nobenega slovenskega časopisa ni bilo. Po županijah je bilo vse ali laško ali nemško, kakor so bile bližje Lahom ali bolj oddaljene. »Podestaria di Salcano« je bil napis na občinskem uradu v Solkanu, v št. Petru »Podestaria di S. Pietro« itd. V Mirnu n. pr. se je bil še pozneje, kakor tudi drugodi, hud boj za uradovanje v slovenskem jeziku. Imeli so tudi nemške napise: »Gemeindeforstand in Ronzina«, in nekje celo »Gemeindeverstand«. Ko se je bilo začelo uradovati v deželnem odboru slovensko, se je pripetilo, da so nekatere slovenske županije, tako celo tolimska in kanalska, vračale slovenska pisma. Na Krasu so govorili »il carsolino«, po Soški dolini, zlasti na Bovškem, je prevladovala nemščina, po Goriški okolici je bila največ laščina v časih. Mnogo zaslug za slovensko uradovanje v deželnem odboru ima baron Winkler, ki živi v Gorici kot vpokojeni deželni predsednik; med župani pa moramo omeniti starčka Antona Šuca v Pliskovici, ker je bil med prvimi, ki so se začeli zavedati slovenskega imena ter je z navdušenjem uradoval slovensko. Če s preteklostjo primerjamo sedanjost, se nam zdijo oni časi pač čudni, skoro neverjetni. . . .

Ob takih razmerah je živel sredi slovenskega ljudstva velik človekoljub. Potomec Slovencev s čistim slovenskim imenom, pravega jugoslovanskega lica, se sam ni zavedal svoje narodnosti. Pravi sin takratnih časov med Slovenci! Človekoljubje ga je gnalo v pomoč slovenskemu ljudstvu, da je čutil z njim, da je živel, trpel in se veselil z njim ter se priučil njegovega jezika. Polagoma so padale mrene z oči, svobodnostni polet onih časov se je polotil tudi Slovencev, in nekega res lepega dne se je vzbudil v onem človekoljubu velik rodoljub, navdušen narodnjak, goreč Slovenec. . . . Nastopil je apostol Slovenstva na Goriškem, doktor Karol Lavrič. Svetli žarki so jeli prodirati

stoletno temo, zasvetilo, zažarelo je po goriški deželi. Zadonelo je: vse za narod, svobodo in napredek!

Vzbujer: slovenski čut, plemenito srce, plamteče navdušenje mu je velelo iti med narod. In šel je, učil in bodril ter zasejal seme, ki je rodilo obilen sad. Nastajali so novi časi navdušenja, svetega narodnega dela. Slovenskemu ljudstvu pravice, enakopravnost slovenskemu jeziku, šole zahtevamo, svobode, napredka — je zaorilo po deželi. Vse je živelo novo življenje; z dotle neznano živahnostjo so se borili navdušenci za povzdigo slovenskega imena, za naše svete pravice! Lavričeva doba je zlata doba narodnega navdušenja na Goriškem.

Težko je najti besed, ki bi prav ocenjevale njegovo požrtvovalnost in neumornost od zore do mraka, od mraka do dne, ki bi povedale in predočile nam jasno in očito vse ono, kar pač slutimo v duši, ki bi nam predstavile trud, delo in trpljenje uzor-moža v taki luči, da bi ga spoznal lahko vsakdo. Dolga vrsta let neutrudljivega dela, napora, zapostavljanja osebnih interesov za resnično narodno, pozitivno delo, požrtvovanja v pravem pomenu besede, bridkega trpljenja, kateremu je sledil tragičen konec, ta je v par besedah zgodovina apostola Slovenstva na Goriškem.

Preteklo je dne 3. marca letošnjega leta 30 let, odkar je umrl dr. Karol Lavrič v Gorici. Njegovi zemski ostanki počivajo na evangelijskem delu goriškega pokopališča. Reven, majhen mu je spomenik, pravi znak onih bornih časov. Vzvišeni občutki se porajajo čutečemu Slovincu v srcu, ko stoji ob grobu velikega moža, katerega spomin so hoteli zli duhovi popolnoma zatemniti. Skoro bi se jim bilo tudi že posrečilo. Za to pa je tim večja naša dolžnost, da po 30 letih smrti dr. Lavriča, da na njegov rojstni dan, — redil se je dne 1. novembra 1818. — osvežujemo spomin na prvobornitelja za Slovenstvo na Goriškem, da predočujemo delovanje našega apostola potomcem, da proslavimo njegovo ime v bodrilo goriškim Slovincem v sedanjih časih, ko vidimo sad njegovega truda in znoja. Le majhno hvaležnost mu skazujemo, kajti prave ne zmoremo za njegovo veliko delo. . . .

Zvonovi pojo. Danes so izšli v njih zvoke v srce segajoči glasovi; spominjamo se mrtvih. Spominjamo se tudi apostola Slovenstva na Goriškem, ki je bil, kakor pravi Stritarjeva pesem na njegovem grobu:

„Svobodi in pravici zagovornik, Trpečemu človeštvu pomočnik, Umetelnosti, znanosti podpornik Mladini šolski bil je učenik. S peresom in besedo je gorečo Za svojega naroda delal srečo. Narodu je posvetil vse moči Do svojega življenja zadnjih dni. Prezgodaj z njim slovenska domovina Zgubila najzvestejšega je sina.“

Slava mu!

Pogreb dr. Lavriča. *)

(Konec.)

Ko sprejeli smo do jame, vstopijo se pastor, gospodje s križem, zastavo in venci v lepem redu okoli gomile; pastor prične primerno molitev, katero končavi povabi vse navzočne kristjane po slovensko, naj molijo tiho vsak za se gospodovo molitev: „Oče naš“. Tiho je postalo in vse je molilo k nebeskemu Očetu za dušo ranjkega. Po molitvi oglasi se močni pevski zbor (30 pevcev) in poje tako ginljivo nagrobno pesen „Nad zvezdami“, da je izraz tožnosti v pesmi našel svoj odmev v vseh navzočih.

Zdaj pa stopi urednik Dolenec pred rakvo svojega prijatelja in jame govoriči blizu tako le: „Kaj je danes privabilo toliko Slovencev iz vseh krajev na Goriskem in iz drugih pokrajin, kaj je privabilo toliko odlične gospode tudi drugih narodnosti v ta kraj miru in sprave, v kraj, kjer ne buči strasti vihar, kjer vlada vesoljno odpuščanje: smrt!“

Nij ga več med nami moza najčistejšega značaja, najblajšega srca, nij ga več najzvestejšega sina slovenskega naroda, očeta slovenske mladine, odkritosrčnega prijatelja. Predragi Lavrič zapustil nas je in z njim zgubili smo Slovenci tacega moza, kakoršnih imajo prav malo tudi drugi veliki in slavni narodi! Po pravici torej slovenski narod britko plača na tej gomili, v katero bomo položili drago truplo, ki je oklepalo dušo gorečo za njegov blagor.

Ranjki dr. Lavrič narodil se je v Premu l. 1820. Kot mladi dečko zgubil je očeta, patrimonijalnega sodnika v Premu na Notranjskem ter se podal še svojo materjo, jako omikano in strogo moralno gospo v Gradec, kjer je kot dijak odlikoval se in po dovršenih juridičnih študijah postal doktor prava. V javno življenje je stopil še le v Trstu kot sodnijski praktikant in leta 1849—50 najdemo ga kot drž. pravdnika pri kolegijalni sodnji v Sežani in kedor ga je uže takrat poznal, ve pripovedati, da simpatični mladi pravdnik je bil jako svobodoljuben in da je z ljudstvom zmerom ljubeznjivo ravnal ter se pri obravnavah posluževal mnogokrat slovenskega jezika, da si ravno ga nij bil o tistem času še popolnoma zmožen. Kot izobražen mož in štovatelj starih klasikov in natančni poznavatelj zgodovine govoril je v tistih burnih časih svobodnega gibanja mnogokrat v javnih in privatnih družbah z največjo navdušenostjo o pravi ljudski svobodi in o ljudskem napredku, posebno pa o pogozdovanji Krasa in ker je kot svobodnjak skozi in skozi hrepenel po neodvisnosti, porabil je prvo priliko ter prošil za razpisano mesto advokata v Tolminu, katero mu je bilo tudi podeljeno l. 1853. Stoprv v Tolminu začel njegovo narodno delovanje; tam se je naučil temeljito slovenščine in sklenil, svoje življenje posvetiti ubogemu nezavednemu narodu in sklep je tudi zvesto spoštoval do zadnjega zdihljaja.

V raznih slovenskih časnikih so se čitali Lavričevi temeljiti članki o narodnosti in svobodi in leta 1862. osnoval je prvo pravo slovensko čitalnico na Goriskem. V Tolminu uverila mu je blaga in njemu čez vse draga mati in kmalo po tem preseli se Lavrič v Ajdovščino. Njegovo delovanje na Vipavskem je v prelepem spominu vsakemu ondotojemu rodoljubi: osnoval je v Ajdovščini čitalnico in na njegovo spodbujanje širile so se čitalnice po vsem Goriskem. — Koliko so čitalnice vzbudile narod na Goriskem in koliko se dandanes koristijo, pričrčali smo se uže premnogokrat in pričrčali so se o važnosti teh društev tudi naši nasprotniki, ki so z lastnimi očmi videli, da naši kmetje nastopajo na odrih kot igralci in pevci. Lavrič bil je torej oče čitalnic in prvi pospeševatelj ljudske omike na Goriskem. V to dobo spadajo tudi tabori na Goriskem, katerim je bil Lavrič začetnik in voditelj. Kedo se ga ne spominja, ko je na Šempaskem taboru ves srecen vskliknil: „Ta je najlepši dan mojega življenja“ in ko je navdušeno govoril za narodne pravice; slišal sem odlične moze, urednike in poročevalce tujih listov mej seboj govoriti: „Ta je pravi ljudski tribun, o kakoršnih čitamo v zgod. in Rimljanov“. Kmalo po Šempaskem taboru preselil se je Lavrič v Gorico, da bi v središču še uspešnejše mogel delati za svoj narod. On je bil duša političnega društva „Soča“ in prvi pokrovitelj našega lista; njegovi članki podučevali so v preprosti besedi narod o ustavnem življenju, o svobodi, o zgodovini ter navduševali so narod za krasne in tudi praktične ideje; iz njih je narod srkal politični poduk in po njih učil se je samodelalnosti in sploh političnega delovanja. Ob enem pa je Lavrič tudi blažil mladino, širil mej njo lepševje, posebno deklamatoriko, in marsikateri mladenič iz Lavričeve šole uže koristi, ali pa še le bode koristil narodu svojemu.

V tem času bil je ranjki izvoljen v dež. zbor in njegovo neustrašljivo delovanje za narodne pravice, njegove energične interpelacije so narodu dovolj znane. Mož ni sicer imel mastnih dohodkov, vendar pa je ubogo mladino tudi materialno podpiral in marsikateri mladenič bi znal povedati o blagem srcu ranjkega. Pred 2mi leti ga je bolehnost primorala zapustiti Gorico in naseliti se zopet v lepem Tolminu, kder se je s početka nekoliko

okrepčal, a kmalu zopet začel bolehati. Njegove fizične in duševne moči so ga zapuščale; na zadnje še — kar ga je posebno žalilo; — zdravnik epovedal so mu vsako duševno delo in tudi pisanje. Vzemite pero možu, ki je toliko pisal za narod, vzemite mu nado, da bo še kedaj mogel delati za svoj šer zmerom velike pomoči potreben narod — vzeli ste mu vse. Ranjkega je žalosten njegov stan tako potrl in duševno vničil, da je pod bremenom onemogel: Katastrofa, ki je presunila ves narod, je prerezala nit življenja predrazega.

Koliko je naš narod zgubil s tem možem, to poznajo ne samo prijatelji ranjkega, ampak vsi zavedni Slovenci. Zatorej pa je treba, da narod česti moža, ki mu je vse žrtvoval, njegov spomin naj mu bode svet in naj se prenaša tudi na kesneje rodove. Najbolj pa bomo čestili njegov spomin, ako delamo neustrašljivo naprej po potu, katerega nam je on pokazal, ako se poprimemo njegovih idealov. Slovesno obljubimo tukaj na gomili pred to rakvo, da bomo to storili s trdnjo voljo po zadnjih besedah ranjkega: „Vse je mogoče trdnemu sklepu in stanovitni volji“.

Jaz pa in z menoj Tvoji drugi zvesti prijatelji, dragi Lavrič, ko se od Tvojega trupla poslavljamo, obljubljamo slovesno, da bomo Tvoje nauke, Tvoje rodoljubje, in ljubezen, katero si ti učil dejansko, širili mej narodom, katerega si ti tako neskončno ljubil! Sprejmi v mrzli grob naš zadnji z Bogom!“

Zdaj zadoni zopet tužna pesem: „Jamica tiha“ in solza je igrala v očeh slehernega; videli smo jokati može vsake vrste in slovesna tihota je vladala mej krasnim k srcu govorečim petjem. Omeniti moramo pri tej priliki posebno pohvalno tržaški pevec, ki so dosti pripomogli, da je bilo petje najglinjivejša točka tužne slovesnosti. Po končanem petju položil pastor roko na raven in povzdignjenim glasom slovo jemlje blizu tako-le: „Naj ti bode v mrzli zemlji oni mir, katerega nijsi mogel najti na tej zemlji in naj obrodi seme, katero si zasejal mej svojim narodom obilni sad. Zemljica naj ti bode lahka.“ Ljudje so se potem razšli in narodnjaki zbirali so se v gostilni pri treh kronah, da pozdravijo deputacije ljubljanske, tržaške in druge. V mnogih govorih pozdravljali so goriški rodoljubje od daleč dole brate, posebno urednika Jurčiča in ti so zopet v lepih govorih spominjali se zaslug ranjkega in goriških rodoljubov. Prečitali so se pri tej priliki tudi mnogi došli telegrami iz Maribora od čitalnice, iz Krškega od ondotojnega pevskega društva in od poslancev Pfeiferja, iz Gradača, Dunaja, Vipave itd., kateri vsi v lepih besedah slavijo spomin ranjkega. Resna zabava jenjala je ob 10. uri zvečer; bratje so si sezali v roke z najlepšimi obljubami za srečo naroda.

Moji spomini na dr. Lavriča.

Ko sem se leta 1856. izšolal in sem v Tolminu vstopil v državno službo, bival je tam kot odvetnik dr. Karol Lauritsch — tako se je takrat pisal — in je ob enem oskrboval grajščino viteza Kraemer-ja Auenrode. Bil je mlad, čvrst mož, temne polti, krepkih potez in sploh izraznega obraza, pravi jugoslovanski tip, pa nemško odgojen, kakor so bili v takratni dobi vsi omikanci, ki so izšli iz nemških srednjih in višjih šol. Med ljudstvom je slovel kot izvrsten, ljudoljub odvetnik, in ker je bil zelo uljuden v svojem občevarju, so ga vsi spoštovali in radi imeli gospoda in kmetje. Takrat je mnogo občevar z drugim odvetnikom dr. Francem Covacig-em in s c. kr. uradniki; poseben prijatelj je bil okrajnemu predstojniku Grossmanu in njegovej obitelji in dr. Colenz-u (umrl leta 1892. kot dvorni svetnik v Trstu), katere je rad v svojem stanovanju sprejemal in pogostil in se z njimi zabaval; slavil je nemške pesnike, Schiller-ja in druge in se sploh rad pogovarjal o literaturi.

Ko so leta 1857/8 merili železnico čez Predel, bilo je več nemških inženjerjev v Tolminu; oni so oživel strelisce „pri tarči“ in tudi dr. Lavrič, dasi je bil radi kratkovidnosti slab strellec, se je rad deležil te zabave. Ko se mu je enkrat vendar posrečilo, da je zadel v centrum, bil je zelo ponosen, in strelci so mu izkazali posebno čast, da so ga vzdignili na ramena in nosili kot zmagovalca po strelišču. Tačas je imel tudi svojega konja, je rad jahal in se postavil kot ponosen fant.

V tisti dobi je prihajala vsako leto v Tolmin na letovišče družina trgovca Schimpfa iz Trsta. V eno plavalaso gospodično iz te družine se dr. L. zaljubi in zaroči z njo. Stanovanje je dostojno opravil, in ker je bila zaročenka protestantinja, on pa ves v plamenu za njo, gnalo ga je prevročje srce — v protestantizem. A doživel je revež stransko prevaro; ko je bilo že skoro vse gotovo, umaknila se je nevesta in zakon je splaval po vodi. Zakaj? tega nisem mogel nikdar izvedeti. To je bil za dr. L. strašen udarec, ki mu je za trenotek tako omračil um, da mu je obupu skočil skozi okno drugega nadstropja v gradu, kjer je imel svoje stanovanje, na dvorišče. K sreči se mu ni zgodilo nič hu-

jega, nego da si je zlomil nogo, pa je kmalu okreval, samo noga mu je nekako odrevenela, da se je potem vedno naslanjal na palico. To se je menda godilo leta 1860. Od tedaj je dr. L. živel več let le sam za se, ni želel več obiskovalcev, ni zahajal v nobeno družbo. Samotaril je in ljudstvo je govorilo, da se je „zmotil“. — Mene pa je vendar naprosil, naj prihajam k njemu po 9. uri zvečer. Radoveden sem bil, kaj bode. No, prosil me je, naj mu čitam Roteckovo zgodovino, kar sem prav rad storil. To je trajalo eno celo zimo. Pogovarjala sva se tudi o političnih stvareh in o novi avstrijski ustavi. Jaz ne vem, kako mu je prišel v roke slovenski govor, ki ga je imel pok. dr. Razlag v deželnem zboru štajerskem. Gladek jezik v tem govoru mu je jako ugajal; čutil se je, da je slovenščina tako bogata in da ima tako primerne izraze za vse pojmove. To in še bolj menda žaljeno njegovo ljudoljubje, ko je videl, da se slovenskemu ljudstvu v čisto slovenskem okraju vsiljuje tujsčina, da se pred javnimi oblastmi najvažnejše njegove zadeve razpravljajo v nemščini in da mu iz tega izvira mnogo škode in krivice, probudilo ga je, da se je začel zavedati Slovencev in prav marljivo in temeljito učiti se slovenščine.

Bilo je menda leta 1861. ali 1862., ko se je Lauritsch spremenil v Lavriča ter postal unet Slovenec, iskren rodoljub, kar je kot kremenit značaj ostal do svojega zadnjega zdihljaja. Še se spominjam, kako je bil vesel, ko je prvič slišal poprej neznane mu izraze „dvorana“, „kavarna“ in druge, ki so se takrat začeli uvajati v navadno občevarje. Hvalil je, da so to lepi, primerni izrazi in da je naš jezik sploh krepak in polnodoneč. Od dneva, ko se je dr. Lavrič prebudit v Slovence, bil je ves drugačen, nekako preroben, lotil se je novega življenja, katero je z vso vnemo posvetil svojemu narodu, njegovi probuji, njegovemu napredku in razvoju. Kjerkoli se mu je ponudila prilika, nastopal je kot buditelj in učitelj našega ljudstva, preziraje svojo korist in tudi svojo gmočno škodo.

V Tolminu je bilo tačas, to je do leta 1863., razun nemškega društva „Leseverein“ v hiši Josipa Prezel-a le slovensko pevsko društvo, „kvartet“, pri katerem sem sodeloval tudi jaz pod vodstvom nevtrudljivega pevovodje r. Jakoba Furlani-ja. Res, da se je bila že leto poprej (1862.) ustanovila čitalnica; pa v njej ni bilo še pravega življenja. Dr. Lavrič je takrat še vedno bolj za se živel in se učil slovenščine. Naslove pa je le rad poslušal, nasvabil v svoje stanovanje in nas izpodbujal. Slovensko petje ga je neizmerno zanimalo; ves zamaknjen je bil, ko smo mu na pr. zapeli „Strunam“, „Otok bleški“ in dr.

Meseca januarja 1863. sem bil imenovan kancelistom v Ajdovščini in sem torej zapustil Tolmin. Kakor drugod, je tudi v Ajdovščini še spala narodna zavest; med gospodo in po uradih je vladala nemščina in stezala je svoje korenine poželjivo tudi med ljudstvo. Društvo „Leseverein“ v Balogovi hiši pod predsednikom Moser-jem je bilo zbirališče inteligence. Moser je ustanovil tudi nemško pevsko društvo, katero je imelo v Makovcovi gostilni v Putrovih svoje shode. Tam smo se učili pod vodstvom učitelja Franja Švare samo nemške pesmi in pridno smo peli „Brüder reicht die Hand zum Bunde“ in druge enake.

Leta 1863. ali 1864. je umrl v Ajdovščini odvetnik in deželni poslanec dr. Volčič in na izpraznjeno mesto je prišel dr. Lavrič z namenom, da vzbudi tudi vipavske Slovence iz trdnega narodnega spanja. In zares se je začelo po njegovem prihodu v Ajdovščini svitati in vzbujati novo življenje. Nemški „Leseverein“ in nemško pevsko društvo sta zaporedoma umrla nagle smrti in na njuno mesto je stopila „Slovenska čitalnica“ in za njo „Slovensko pevsko društvo“. Dr. Lavrič je v čitalnici predaval slovenščino, začelši s slovnico, je učil deklamovati in vežbal diletante, ko so se pripravljali za društvene zabave; a budil in učil je tudi ljudstvo, prirejal javne ljudske shode, tabore in na njih netil ogenj domo- in rodoljubja.

Ker je trebalo voditelja v središču narodnostnega gibanja in delovanja, izvalili so prijatelji in somišljeniki dr. Lavriča v Gorico, kjer se je naselil l. 1869. kot odvetnik in je bil izvoljen deželnim poslancem in pozneje tudi odvetnikom, ter je vestno in ognjevit izvrševal svoj narodni apostolat. Toda, ker je njegovo politično delovanje pobralo mnogo časa in je vanje vpregel vse svoje duševne sile, zraven tega pa še svoje pičle zaslužke požrtovalno trosil za narodne namene, pešala je njegova odvetniška pisarna in krčilo so se mu dohodki tako, da mu ni bilo več izhajati v Gorici. Zato se je začetkom l. 1874. utrujen od naporega dela, oslavljen

na vidu in duševno vpehan, zopet preselil v Tolmin, da bi se odpočil, duševno in telesno osvežil in okreplil. In zares je on v Tolminu še, dokler je mogel, nadaljeval svoje narodno delo, sestavljal vse vloge samo v slovenskem jeziku in pridobival slovenščini čedalje večjo veljavo v sodnji. V čitalnici je prirejal veselice z dramatičnimi predstavami, vežbal nadarjeno mladino v deklamovanju in predstavljanju gledaliških iger in na vse mogoče načine pospeševal napredek društva.

Najiskreneje je želel doživeti, da bi Slovenci mogli nastopiti javno v kakem gledališču v Gorici ali v Trstu; a to se mu ni posrečilo, kakor je on sam sploh mogel doznati le malo uspehov svojega delovanja. A mi, ki smo ostali za njim, smo v srečnem položaju da vidimo in čestokrat uživamo sad njegovega blagotvornega prizadevanja.

Leta 1874. ali 1875. mi je blagi pokojnik milo potožil, da mu vid vsak dan huje slabi in da ga skrbi, kaj bode z njim, ko ne bode mogel več delati in nič več zaslužiti. Radi bolnih živcev hodil je vsako leto v Trst v Riklji mrzlo kopelj in upal je, da si popravi tudi vid; a zdi se, da je bila zadnja kura leta 1875. brezuspešna in da se je povrnil iz Trsta brez upanja, da še kdaj ozdravi. Grozila mu je dvojna grozna tema in to ga je gnalo — v smrt.

Ko je bival dr. Lavrič v Gorici, sem ga enkrat obiskal. Tožil mi je, da mu gre slabo, da ima malo zaslužka; da radi tega je moral opustiti kajenje smodek in da se hoče odpovedati tudi kavi, katero je tako rad pil. To je bilo malo časa poprej, ko se je drugič preselil v Tolmin. Tudi mi je znano, da je kot deželni odbornik od svoje plače, znašajoče 1200 gld. na leto, odločil in odšteval 400 gld. v podporo slovenskim visokošolcem; on je sploh potrebne visokošolce požrtovalno podpiral ne samo iz svojega žepa, ampak tudi z denarom, ki ga je nabiral pri premožnih rodoljubih.

Dr. Lavrič je umrl ubog; zapustil je samo nekaj pohištva. Ko se je leta 1875. zadnjikrat pripravil na pot v Trst zdravja iskat pri Riklji, ni bilo denara in bi si ga bil moral izposoditi, ako bi ne bil ravno o pravem času prejel večjega zneska na zasluženih pristojbinah.

Pokojnik je bil v društvu rad vesel, zlasti če se je pelo, je rad napival in naziravljaj in iz njegovih napitnic je vedno vel duh čistega domoljubja in rodoljubja. On je bil navadno jako zmeren pivec; a že se je vendar kdaj pripetilo, da je zapeljan po prijateljih kaj več pil, kakor po navadi, postajal je hud in je razsajal. Toda kmalu se je zopet pomiril, kakor hitro se je razkadilo vino in ohladila glava. Potem je bil nevoljen sam nase, da se je dal zapeljati.

Dr. Lavrič je bil blaga duša, zlat značaj, uzoren rodoljub. Njegova nesebičnost je žal segala še predaleč, ker je v skrbi za narod in za svoje rojake čisto pozabljal na-se. Sveto je delal za sveto stvar. Slava njegovemu spominu!

V Trstu, meseca julija 1906.

F. Zarli.

Spomini na ranjkega dr. K. Lavriča.

Kako prijetne so ure, ki jih človek preživi v veseli družbi; kako sladki so spomini na nje, posebno ako jih ne motijo majhne disharmonije, ki v družbi enako majhnim oblačkom prerade za trenotek zadržajo krasno svetlobo vse oživljajočega solnca! Kakošni so pa še le spomini na one čase, katere je posameznik preživel — nevedé — pri možu, kojemu je bil značaj dijamant, a duh njegov svetlo solnce — brez nijednega temnega oblačka! Zato se pa spominjam vedno z največjim veseljem na one lepe dr. katere sem prebil pri r. Lavriču, in imajoč ga vedno pred očmi, obžalujem, da mu nisem mogel postati enak: — kumovale so mu pač druge Vile, kot meni navadnemu zemljanu!

Kako sem prišel v Lavričovo družbo, je kmalu povedano. Dovršilvi šole kot 19 letni mladenič, čakal sem, da me pozovejo kamorkoli v službo; ker pa je le ni bilo nobene, moral sem po Gorici z drugimi tovariši „igrati gospodca“, kar je bilo pa zelo težavno, kajti navadno je bil žep prazen. Ker so bili takrat, leta 1870. in 1871., vsi nemaniki navdušeni za francoske komuniste, ni čuda, da smo se tudi mi z vso vnemo prišli te ideje; saj nam je obetala, da si bomo tako lepo po bratovsko delili mošnjčke drugih, dočim nismo imeli nič kaj deliti. Po kratkem posvetovanju zberemo si za predsednika nekoliko starejšega prijatelja Franjo Ferfili, ki je že takrat imel kaj „za deliti“. Navdušen po na predsednikove stroške preveselo izvršeni njegovi izvolitvi, posvetil sem mu ognjen „Komunisten-Marš“. In ta vrli naš prijatelj je bil

(Dalje v prilogi.)

*) Prvi del poročila o pogrebu se nahaja v priloženih 10. številki „Soče“ iz leta 1876. Tu pribočeni konec je bil natisnjen v številki 11. istega leta.

bi se bilo vršilo posvetovanje v kakem drugem prostoru, moral se je shod odločiti.

Dne 7. septembra se je sešlo vsled novega oklica okoli 50 županov, občinskih zastopnikov in drugih rodoljubov v dvorani goriške čitalnice. Zbor izvoli dr. Lavriča predsednikom, ki razlaga pomen in važnost javnih ljudskih shodov in onih točk, ki bi se imele na taboru razpravljati. Potem se izvoli 25 odbornikov, in sicer s pravičnim ozirom na vse deželne strani 4 iz Gorice, 4 s Krasa, 3 iz vipavske doline, 6 s Tolminkskega, 5 iz goriške okolice in 3 iz Brd. Določijo se glavne točke dnevnega reda in odbere se prostor za zborovanje na veliki Otavi pri Šempasu.

Dne 14. septembra se je ustanovil odbor v goriški čitalnici, potrdil predsednikom dr. Lavriča in izročil tajništvo E. Klavžarju. Pri tej prilici se je razpravljalo vprašanje, ali se ima postaviti na dnevni red tabora predlog za zedinjenje Slovencev v eno kronovino ali ne. — Solkanski župan Matija Poljak, kateri se je bil malo poprej iz Savla spreobrnil v Pavla in se je v svojem postopanju še nekako plašno oziral na svoje nekdane laške prijatelje — je bil edini, kateri se je protivil tej točki, ki je, seveda, z vsemi glasovi proti njegovemu zmaganju in bila postavljena kot prva na dnevni red.

Za tabor se je odločil dan 18. oktobra ob 2. uri popoldne. V ožji odbor, ki je imel do tistega dne vse potrebno pripraviti, so bili izvoljeni: dr. Lavrič, Doljak, Klavžar, Kerševani (župan dornberški) in Kumar (župan šempaski). Ta odbor se je zbral dne 4. oktobra na licu mesta v Šempasu, je odobril oklic, ki ga je sestavil dr. Lavrič in odločil vse priprave za tabor. Prošnjo za dovoljenje javnega ljudskega shoda, vloženo dne 3. oktobra, je goriško glavarstvo ugodno rešilo s odlokom 7. oktobra št. 770. — Vsled tega se je objavil naslednji oklic:

TABOR PRI ŠENPASU dne 18. oktobra 1868.

Tabore, naredne tabore napravite po celi Sloveniji in glasno povejte svetu, ki se zdaj noče vervati, da je vam zares in živo mar za narodnost našo in za narodne pravice. Izrecite pod milim nebom, da hočete ostati Slovenci, in da hočete narodno napredovati v vsem, kar je dobro in lepo!

To nam priporočajo dan za dnevom naši časopisi in rodoljubi.

Ker so naši bratje štajerski Slovenci že dva tabora imeli, in se jih je v Ljutomeru 7000 in v Žavcu 15.000 zbralo, sklenili so nekateri Slovenci goriške grofije, sklicati tudi Vas v slovenski tabor na Goriškem. V ta namen je 7. septembra t. l. lepa množina županov in podžupanov zvolila v Gorici odbor 25 domoljubov, da napravijo tabor v Šempasu pri Spacapanu. — 14. septembra pa je ta odbor odločil,

DA IMA TABOR

biti 18. oktobra t. l. ter začeti ob 2 urah popoldan, in ta odbor vam predlaga v pretresovanje z ozirom na sklepe poprejšnje seje 7. septembra te točke:

Tabor zahteva: 1. Naj se zedinijo vsi Slovenci v eno kronovino s svojim edinim deželnim zborom. — 2. a) V vseh šolah na slovenskem naj se podučuje v slovenskem jeziku, in to naj se precej začne ali vsaj v enem letu. — b) V Ljubljani naj se ustanovi visoka pravna šola. — 3. Naj se uraduje na slovenskem po vseh uradnih slovenskih in to brez odloga. — 4. V ta namen naj se podeli javne službe le domačinom, katerih je veliko število tudi zvanaj slovenskih krajev. — Tabor želi: 5. Naj se uraduje v škofijskih in sploh crkvenih uradih po slovenski. — 6. Naj se napravijo nekateri glavne šole na slovenskem Goriškem, in naj se tim pridruži naj potrebnši poduk v kmetijstvu.

Slovenci!

Vse te vprašanja so preimunitne in sveta dolžnost nam je; potezati se za narodnost našo, za napredek v omiki, za svobodo in edinost, kajti drugače ne moremo našega naroda oteti velikih nevarnosti ali celotnega propada.

Zberite se tedaj v prav obilnem številu, in kar Vas je gospodarjev ne predaleč bivačih od Šempasa, pridite vsi, nobeden naj ne ostane doma; tu gre namreč za našo čast in prihodno srečo. Priljudno pa nujno vabimo tudi vse Slovence na Goriškem in druge mile nam brate bivačoe po vsi Sloveniji k narodnemu shodu na Primorskem.

Ob enem pa prosimo Vas rodoljube vsacega stanu, podpirajte nas na vso moč, da bode tabor lep, reden in vreden dokaz našega moštva!

BOG ŽIVI SLOVENIJO!

D. r. Abram Jožef dež. poslanec; — Čerin France župan v Cirknem; — Doljak Matija župan v Solkanu; — Gruden Jožef župan v Nabrežini; — Jeyliš Andrej dež. računar; — Kacafura Miha župan v Tolminu; — Kerševani France župan v Dornbergu; — Klavžar Ernest dež. uradnik; — Kotljančič Andrej župan v Podgori; — Kovatič France župan pri sv. Luciji; — Kumar France župan v Šempasu; — D. r. Lavrič Karol odvetnik v Ajdovščini; — Ličen Ivan posestnik v Ribembergu; — Mužič Jožef župan v Šmartnem; — Naberger Ivan dež. poslanec in posestnik v Proseku; — Napat Jožef župan v Standrežu; — Rustja Anton župan v Skrilu; — Stanič Valentin starešina v Batah; — D. r. Tonkli Jožef dež. poslanec in odvetnik v Gorici; — Trampus Jožef župan v Kostanjevici; — Valentincič Jožef podžupan v Plavci; — D. r. Žigon dež. poslanec in posestnik v Šmartnem; — Živic Jožef predsednik čitalnice v Skopem; — Žnidaršič Andrej, vikar na Ponikvah; — Zucchiatti župan v Medani.

Laški sodeželani, nahujskani po goriških nestrpnostih, zaženejo zopet Slovence dražiti in jim groziti; po mestu in po vaseh so se slišala vsak dan nova strašila in zares so se nekateri bali, drugi pa so se posmehovali praznemu strahu. C. kr. okrajno glavarstvo pa je hotelo zaprečiti vsako nerednost, razglasivši stroge navedbe, po katerih je bil prepovedan taborcem prehod skozi mesto in so bila odkazana pota, po kojih naj bi oni hodili in se vozili mimo mesta na šempasko polje.

Razume se samo po sebi, da so te navedbe hudo žalile Slovence in da je naše ljudstvo tudi glasno izražalo svojo ogorčenost. Izgredov pa ni bilo nobenih; vse se je ta dan vršilo častno in dostojno.

Naposled pride dan, po katerem smo Slovenci toliko hrepeneli, in krasno je bilo vreme. Ob 10. uri je bila večina odbornikov na taborišču, pričakovanje taborce. Gospod dr. Tonkli in še nekateri goriški Slovenci sprejemali so na goriškem kolodvoru predrage goste, ki so prišli po železnici; gospod M. Doljak pa je pozdravljaj v Solkanu gorske taborce.

Prostor, lepa senošet pred Spacapanovo hišo imenovana »Na veliki Otavi«, je prav primeren za tabor. Na eni strani velik z bršljanom in zelenimi vejami prepleten, trobojno okinčan oder za predsedništvo, ces. komisarja, govornike in znameniteje goste. Velika slovenska zastava z napisom: Slovenija zedinjena! vihra nad odrom. Na cesti do taborišča sta postavljena dva slavoloka, ta proti Gorici z napisom »Ne v dajmo se! oni proti Kranjskemu z napisom »Složimo se!«

Ob eni popoldne začnejo se taborci od vseh strani shajati. Peš in na vozeh pomikajo se v neskončnih vrstah proti Spacapanovi hiši. Krasno in ginljivo je gledati, kako se znani in neznani bratje slovenski med seboj pozdravljajo, srčno si v roke segajo in potem skupoma z vihrajočimi zastavami, pevaje narodne pesmi, podajajo na taborišče. »Živio«, »Slava!« »Na zdravje!« glasi se navdušeno od vseh strani. Ob dveh pa se bližajo taborci odru, kakor v vojne čete nastavljeni.

Zastav je 25, med temi 3 s Kranjskega. Navzočih okoli 10.000, večidel moških; pa še veliko več bi jih bilo prišlo, da ne bi se bil razširil strah po deželi.

Vladni komisar je g. Nace Mali, c. k. okr. komisar v Gorici. Sporočevalce so imeli: »Osservatore triestino«, »Slovenski Narod«, »Primorec«, »Domovina« in »Laibacher T. gblatt«.

Ob 2½ popoldne se začne tabor. G. dr. Lavrič pozdravlja zbrano ljudstvo s temi krepkimi besedami: *) Iz dna svojega srca Vas pozdravljam, bratje Slovenci!

Zbrali smo se pod milim nebom in pred vsem svetom, da izrečemo tu na starodavni slovenski zemlji (Živio), da hočemo, naj se zgodi, kar hoče, ostati zvesti in biti vedno vrednejši sinovi matere Slave (Živio, hočemo ostati). Ta visoki pomen ima denišnji narodni shod, katerega imenujemo tudi slovenski tabor. In zares, tabor ima biti v duševnem smislu. Če so se naši prededje v taborih z mečem branili groznih napadov divjih Turkov in drugih sovražnikov, hočemo in moramo mi tukaj tirjati in braniti svete pravice naroda našega, in to z besedo in glasovanjem, kakor se spodobi svobodnim možakom.

Kot svobodni možje volimo svoje župane, starešine in deželne poslance, ki nas imajo zastopati in v našem imenu delati za nas. V narodnih taborih pa izreka ljudstvo samo, česar želi in potrebuje, in to je gotovo velika dobrota, neprecenljive važnosti. Vlada pri takih prilikah izveda iz prvega vira, kako ljudstvo misli in po čem hrepeni (klici: svoji hočemo, hočemo biti, svoj jezik hočemo imeti). Poslancem so taki ljudski sklepi pravi stebri, na ktere

*) Govori so vzeti iz brošure o šempaskem taboru iz l. 1868.

morejo opirati svoje predloge v deželnih zborih; ljudstvo pa se v taborih vedno bolj zaveda svojih moči ter pravic svoje narodnosti in vrednosti. Brez narodnih shodov torej ne more narod sam delati sebi v korist; brez pravice narodnih shodov ni narod svoj, niti popolnoma svoboden. Zato se je najbolj svoboden narod, so se Angleži zmerom branili za to neprecenljivo pravico, in še dandenes se preradi in pogostoma zbirajo v narodne shode ali tabore.

Veselim se tedaj, da smo se zdramili tudi mi Slovenci in da začnemo živeti novo duševno življenje (hočemo!) Hvala, prelepa hvala zato vam, ki ste se danes na tisoče tukaj zedinili. Gorko vam priporočam, ponavljajte tabore, kolikor vam bo mogoče, kajti le neutrujeno delovanje in sklepanje nam bo pomagalo do zmage (živio!).

Priporočam vam nadalje vse predloge našega dnevnega reda, potrdite jih vse, da pokažete svojo ljubezen in navdušenost za mili naš narod.

V imenu odbora naznanjam začetek prvega tabora slovenskega na Goriškem.

Predno se pa začne pretresovanje in glasovanje, izvolite si predsednika, ki bo skrbel za red in v taboru županil.

Vse zbrano ljudstvo kliče: »Lavrič bodi predsednik! Lavrič! Lavrič!« Nastopi odbornik gosp. dr. Tonkli in praša še enkrat: »Tedaj ste zadovoljni, da je gosp. dr. Lavrič predsednik?« In iz vseh ust se glasi: »Da, da! Lavrič naj bo! Živio Lavrič!

D. r. Lavrič: »Zahvaljujem se vam za zaupanje, katero mi skazujete. (Živio! slava!) Zdaj se začne posvetovanje. Prva točka, o kateri so bode govorilo, se glasi:

»Naj se zedinijo vsi Slovenci (Dobro! Slava!) v eno kronovino (Da! da! v eno kronovino!) z enim samim deželnim zborom, (klici: »to hočemo. Živila Slovenija!«).

O tem je govoril dr. Josip Tonkli za njim pa še štajerski poslanec dr. Josip Vošnjak, katerega je ljudstvo o nastopu pozdravljalo z gromovitimi živio- in slavklici, ki so se ponavljali skoro po vsakem stavku njegovega vznesenega govora.

Za njim je zastopnik tržaške okolice, pok. poslanec Ivan Naberger zagovarjal resolucijo: »V vseh šolah na Slovenskem naj se podučuje v slovenskem jeziku, in to naj se precej začne ali vsaj v enem letu.« (Vse ljudstvo kliče: »Precej, precej!«)

Dr. Lavrič: Torej želite, da se izbriše: »ali vsaj v enem letu«. Ljudstvo: »Precej, precej!«

Resolucija se je torej sprejela brez dostavka.

O tretji točki je govoril dr. Lavrič sam, oddavši med tem predsedništvo dež. poslancu dr. Ant. Žigonu.

Dr. Lavrič je lepo, glasno in razločno govoril, spremljeval svoje besede s pravičnim, a vselej naravnim kretnjem. On je bil zares pravi ljudski govornik. Govoril je tako-le:

Slovenski možje!

Vsak človek ima svoj poklic in svoja opravila, ktera opravlja sebi v korist ali škodo. Prav tako ima vsak narod svoja deželna opravila, ktera opravljajo javni uradniki njemu v srečo in nesrečo. Ti gospodje so pa v vedni dotiki z ljudstvom, kajti nekateri plačujemo davke, drugi opravljajo politična opravila, in zopet drugi so naši sodniki. Ker so ta javna opravila prevažna, imajo se te službe podeljevati le takim možem, kateri poznajo najbolj deželne okoliščine, in gotovo tudi le takim, kateri z narodom vred isti jezik govorijo in pišejo, in to v namen, da se ljudstvo in uradniki razumevajo v pogovorih in pismenih razpravah. To tirja tudi čast in dostojanstvo naroda. Ako bi se drugače ravno, nastati mora veliko zmot, krivic in škod. To resnico vsak človek lahko razumeva, in zato vidimo, da se po tej rešnici dela po vsem svetu. Le mi Slovenci smo tako nesrečni, da nimamo takih uradnikov, posebno mi goriški in tržaški Slovenci moramo britko pritoževati se, ker je pri nas veliko uradnikov, ki ne znajo slovenski še govoriti ne. (žalibog!)

Pa ne samo pri nizkih gosposkah se tako godi, še hujši je pri visokih. Pri naši nadsodnji, v Trstu ni nobenega svetovalca, ki bi znal slovensko govoriti. (To je vendar krivica!) To pa ni pravično, da mora zaradi nekaj gospodov ves narod trpeti in zaostajati v svojem razvoju. Pa tudi postavno ni, naše postave so v tem obziru od nekdanje precej dobre, le premalo so razglašene,

zato pripustite, da nekterih omenim. §. 13 sodnega reda od leta 1771 se glasi: »obe stranki, kakor tudi njihuna pravna zastopnika se imajo v svojih pravnih govorih posluževati jezika v deželi navadnega.« §. 165 pa ukazuje to: »vsaka priča se ima posebej preslišati, povedbe pa se imajo, kolikor je mogoče, z lastnimi besedami prič zapisavati, in vsaki po končanem izpraševanju dajati, da jih sama prebere in podpiše.« §. 166 veleva: »če svedok med prebranjem hoče nekoliko premeniti svojo povedbo, ali ji kaj pristaviti, ima se na koncu vse zapisati prav z njegovimi lastnimi besedami.« Ministerijski dekret od 17. marca 1762 pa ukazuje v §. 5: »dovoljuje se, ako bi se potreba pokazala, za povabila in dekrete vsake vrste poskrbeti potrebne natisnene obrazke.« Glasoviti §. 19 državnih osnovnih postav od 21. decembra 1867 se glasi: »Vsakemu narodu je zagotovljena narodnost v šoli, v uradnih in sploh v narodnem življenju.« (Na papirju.)

Postave so tedaj precej dobre, ali — izpolnjujejo se ne. (Čemu pa so?) Kdo je tega kriv? Pred vsem tisti, ki imajo postave izpeljevati, pa jih ne. Potem naša poprejšnja sužnost, saj ziniti nismo smeli, in pomanjkanje narodnih šol. A zdaj smo, odkritosrčno rečem, tudi mi Slovenci sami tega krivi. (Reš je!) V dokaz prašam, ali so vsi naši župani pokazali, da so zares slovenski župani? niso. Še zdaj nočejo nekateri po slovensko uradovati, (takih ne bomo več volili) in skrbijo ne, da bi dobili pisarja, ki zna slovenski.

Ali smo stopivši v uradnije tirjali, ali saj prosili, naj se zapisniki po slovensko pišejo, da se vsak prepriča, da je vse tako pisano, kakor je govoril? Nismo.

Ali smo tirjali od naših advokatov in notarjev, naj slovensko pišejo vse tožbe, prošnje in pogodbe, da jih vsak ume? Bogme, nismo! In vendar plačujemo vsako delo; kdor pa plača, sme tirjati, da se opravek tako opravi, kakor želi (Resnica).

Od zdaj naprej mora vse to drugače biti. (Mora biti.)

S postavo v eni roki, v drugi pa z večno pravico, ki jo je Stvarnik podelil vsakemu narodu, koga se bomo bali? (en glas: ni hudiča ni bериča; smeh). Tirjajmo tedaj in tirjajmo neprenehoma (tirjajmo) saj mora vsak svoboden narod sebi v korist sam delati, in zgodi se, kakor želimo.

Nekteri pravijo sicer, da se ne more po uradnih slovensko pisati, ker ni naš jezik za to dober. Tu pred vsem svetom trdim: To je nesramna laž (laž je, laž). Kdor naš jezik le malo pozna, mora pritriliti, da je lep in bogat. Kdor ga pa ne pozna in se ga tudi učiti noče, ta naj molči (res je, tak naj molči), in naj ne sodi lepega našega jezika po svoji nevednosti ali trmi. Drugi celo trdijo, da Slovenci sami ne želijo, da bi se po uradnih slovensko pisarilo (Vsi želimo.) Glejte tako nas črnijo naši nasprotniki. Osramotite jih tedaj in potrdite tretji predlog našega dnevnega reda s pristavkom vred, da se ima začeti po uradnih po slovensko uradovati: brez odloga (Mora se; brez odloga). — Mi čakamo od leta 1781, tedaj že dolgo časa (Nečemo več čakati). Vse omenjene postave ne dovoljujejo nobenega odloga, zakaj neki bi pa mi manj tirjali od postav; potrdite tedaj celi predlog v čast in slavo mile nam domovine. (Hočemo ga).

Zbor je soglasno odobril stavljenjo resolucijo.

Četrto resolucijo o nameščenju slovenskih uradnikov je zagovarjal pokojni Viktor Dolencec, privatni uradnik v Gorici, peto pa — o poslovanju v škofijskih in sploh crkvenih uradih — dež. uradnik E. Klavžar, in slednjič je mladi posestnik, sedanji župan g. Jožef Živec iz Skopega govoril o ustanovitvi nekaterih slovenskih glavnih šol na Goriškem s pridruženim podukom o kmetijstvu.

Zbrana množica je pazno poslušala vse govore in s svojimi mejklici jasno razodevala, kako živo se zanima za stvar in kako dobro razume izvajanja govornikov. Dr. Vošnjak se je po končanem shodu jako laskavo izrazil o razumnosti in zavednosti našega ljudstva. Dr. Lavrič je sklenil zborovanje s temi besedami:

»Kedar smo bili še na vseučiliščih, brali smo o narodnih shodih na Angležkem, in čudili smo se Angležem, jaz pa sem živo želel, da bi saj enkrat videl kak Meeting ali tabor. Videl sem ga, in na Slovenskem! Zagotavljam vas, da je ta

naj lepši dan mojega življenja. (Živio). Radostno naznanjam tedaj konec tabora, in navdušeno kličem:

Živila Avstrija, živila Slovenija in svoboda! (gromovito: živio!)

Dr. Tonkli je prečital došle telegrame in dopise od Slovencev Savinske doline, dr. Bleiweisa in dr. Coste iz Ljubljane, od čitalnic v Rojanu in Barokovljah, od »društva za brambo narodnih pravic v Ljubljani«, od »slovenske besede« v Gradcu, od mariborske čitalnice, ljubljanskega Sokola, slovenskih visokošolcev v Gradcu po odborniku »Slovenije« Rojcu, od občinarjev z Barke na Krasu in od Miroslava Vilharja in drugih domoljubov s Pivke.

Ko je za slovo še starosta, pokojni Matija Doljak, spregovoril nekoliko jedernatih besed, zbralo se je na odru nad 50 pevcev solkanskih, tolminskih, kanalskih, razdrških, dornberških, ri-hemberskih in drugih in zapeli so zbrano in ognjevito »Hej Slovani«, »Bivali Čehove«, »Ne vdajmo se!« in »Naprej«, srečno izbrane pesmi, ki so še više za-netile plamen občnega navdušenja.

O mraku so se zapalili krasni umetni ognji v narodnih barvah in s prislovico: »Složimo se!«. Ob enem so se prižgali po vrhah na Krasu in ob Čavnu veliki kresovi, ki so s plamte-čimi jeziki sporočali po deželi in tudi našim sodeželanom: »Danes praznujejo primorski Slovenci na šempaskem polju svoje narodno vstajenje!

»Domovina«, katera je takrat izhajala v Gorici, je v svojem poročilu o šempaskem taboru ocenila pomen in veljavo tega ljudskega shoda tako-le: »Resolucije taborove, vse enoglasno sprejete, poidejo po ustavni poti, kamor imajo iti. Naj se pa rešijo, kakor hočejo, vtis, ki ga je tabor v srcih in spominu deležnikov zapustil, je neizbrisljiv, in dogodek ta sam na sebi in zlasti po okoliščinah, katere so ga spremljale, ne gledé na sklepe, je tako važen in im-pozanten, da bode svojo moč v mnogih ozirih gotovo krepko in izdatno izka-zoval. Slovenski narod na Goriškem je dokazal določno in sijajno, kakor še nikoli poprej, da je in da ve, da je in prisilil vlado, pa tudi nar hujše na-sprotnike svoje, da morajo vzeti na znanje to resnico, ter vsaj resno premi-šljavati zahtevanja Slovencev.«

Lavričeva doktorska dipléma.

Dr. Lavrič je bil promoviran doktorjem prava na vseučilišču v Padovi 1. maja leta 1845. Diploma se glasi:

NOS PECTOR
et Cesareo-Regia Universitas Patavina
— Fervetusta ac Celeberrima —
LECTURIS SALUTEM.

Laudabile semper Majorum nostrorum fuit institutum, ut qui omne suum studium in sapientia adipiscenda, atque in liberalibus artibus cognoscendis collocassent, antequam doctrinas, quibus eruditi fuerunt, ad vitae communis usum et ad praxim conferant, aptum subeant examen, ut, quo jure nobilissimum eruditionis suae testimonium acquisiverint, innotescat. Cum itaque Doctissimus Vir Carolus Lauritsch f. Matthaei, e Prem, Illyricus, quatuor annorum curriculo diligentem et assiduum operam universo Juri navarit, atque a Nobis petierit, ut Ipsum titulo academico doctrinae suae respondente exornaremus, Ei Nos assentiri non dubitavimus. Quidquid vero Ipse in universa scientia Juris profecerit, ad disciplinae praecepta quatuor institutis examini-bus, perpendimus. Quo in periculo cum singularem Ipse eruditionem, atque in-dubiam universi Juris peritiam ostenderit, celeberrimae hujus Universitatis more, hunc Ei honorem conferendum esse decrevimus, qui perpetuum virtutis est praemium, studio-rum decus et ornamentum. Quapropter, po-testate Nobis Augustissimo Imperatore ac Rege Nostro Ferdinando I. concessa, eundem Dominum Carolum Lauritsch Uni-versi Juris Doctorem pronuciavimus ac declaravimus die I. mensis Maii MDCCCXLV. dedimusque Ei facultatem in Jure respondendi, atque una simul praerogativis omnibus, atque privilegiis Illius frui posse volumus, quae amplissimae huic dignitati Majorum munificentia concessa fuerunt. In quorum omnium fidem publicum hoc Diploma majori Universitatis sigillo munitum, et Nostra manu subscriptum Ei dari curavimus.

Patavii die II. mensis Maii MDCCCXLV.

Ludovicus Menin, Rector.
Joseph Eques de Menghin a Prezburg, Director.
Antonius d. Storni, Decanus.
Joh. Antonius Dr. Galvani, Cancellarius.

Diploma je last gospoda deželnozbornega svetnika Mihe Gabrijelčiča v Gorici.

Prvo slovensko politično društvo „Soča“ in prvi razpor med Slovenci na Goriškem.

Meseca avgusta 1869. so se goriški ro-doljubi pod vodstvom dr. Lavriča razgovarjali o potrebi, da se ustanovi slovensko politično društvo v Gorici, in so razpravljali in slednjič določili in pristojnemu oblastvu predložili do-tična pravila, katera je c. kr. namestništvo z odlokom 2. septembra istega leta potrdilo, proglasivši zakoniti obstoj slovenskega politič-nega društva „Soča“.

»Domovina« je dne 17. septembra 1869. objavila oklic osnovalnega odbora na goriške Slovence, v katerem se je pojasnjeval pomen in namen društva in so se vabili deželni slovenske narodnosti k mnogobrojni deležbi. Ta oklic, ki ga je sestavil dr. Lavrič, so pod-pisali kot osnovalni odber: Matija Doljak, An-drej Jeglič, Ernest Klavžar, dr. Lavrič, Janez Ličen, dr. Tonkli, dr. Žigon.

Dne 14. oktobra je imelo društvo svoj prvi občni zbor, na katerem se je ustanovil odbor pod predsedstvom dr. Josipa Tonkli-ja. Med drugimi sklepi tega zbora je omen-be vreden posebno ta: »Društvo „Soča“ se ujema glede zedinjenja Slovencev s politiko kranjskih in štajerskih deželnih poslancev ter izreka željo, da bi jih tudi goriški deželni poslanci posnemali in, ako le mogoče, svoje zahteve predložili v obliki resolucije.«

Ta želja, za katero so takrat goreli So-čani, provzročila je izvolitev dr. Tonkli-ja pr-vim društvenim predsednikom. Ker je bil on takrat deželni poslanec, hoteli so nanj priti-skati, da izproži zedinjeno Slovenijo v dežel-nem zboru, ki je zboroval v tistem času.

In ta želja se je tudi izpolnila, — toča v zadnji seji deželnozbornskega zasedanja in na ne prav korekten način.

Čujmo, kako je poročal o dotični seji pokojni profesor in takratni deželni poslanec Andrej Marušič v svojej »Domovini«:

»Na dnevnem redu je bil razen drugih domačih stvari najprej nasvet tistega poseb-nega odseka, ki je pretresal dr. Pajerjev predlog zaradi neposrednih volitev za državni zbor. Po tem, kar so časniki pri-našali o obravnavah te zadeve v drugih de-želnih zborih, bilo je pričakovati, da bode tudi pri nas debata o tej reči najzanimivejša; šlo je misliti, da so tudi pri nas jeziki dobro nabrušeni za mikaven dvoboj; z eno besedo poslanci in občinstvo, vsi smo pričakovali slavnega parlamentarnega dneva, pričakovali smo, da se potrdi resničnost pregovora: konec večna delo. Ali, človek obrata — dohtarji obrnejo: izid je bil ves drugi, kakor si ga je mislil kakoršen koli zvedenec v skrivnostih naše zbornice. V tem, ko smo komaj pričako-vali trenotka, da glasoviti naš dr. Pajer prične svoj najimenitnejši letošnji govor za »nepo-srednje volitve«, ter da se vname bombardo-vanje od leve in desnice — zaslišimo nena-doma na skrajni desnici znan glas: »Prosim za besedo; imam staviti neko interpolacijo do visoke vlade.«

»Glavar: dr. Tonkli ima besedo. Tisti hip so menda samo trije poslanci vedeli, kaj bo, in še ti so se le 2—3, en sam 10 minut poprej izvedeli, da pride — da je na dnev-nem redu — »Slovenija«. Branje in-terpelacije je trajalo kakih 15—20 minut. Kakor hitro je dr. Pajer zapazil, kam meri uvod interpolacije, pošepeta nekaj svojemu sosedu dr. Deperisu v ušesa, in zdajci se vzdignejo vsi italijanski poslanci ter resnobno in dostojno zapuste dvorano; samo dr. Doliak, sedeč na desnici, ki ni izprva znabiti vedel, zakaj so levicariji ušli, je ostal še nekaj časa, pozneje jo je pa tudi pobrisal, tako, da med branjem zadnje tretjine interpolacije ni bilo v zbornici ko samih 9 Slovencev pa glavar in vladin komisar, tedaj ni bilo sklepečne večine. Vkljub temu je glavar molčal in pustil, da je dr. T. prečital vso interpolacijo. Ko je končal in služabnik izročil interpolacijo glavarju, oglašil se poslanec Černe: Prosim za besedo. Gospod interpelavec ni bral imen tistih po-slancev, ki so podpisali interpolacijo; prosim g. glavar, blagovolite jih naznaniiti. Glavar (govori nekaj nerazumljivega...). Več poslancev. Kako, kako? kateri? Gla-var: dr. Tonkli in dr. Žigon. To reki izroči interpolacijo vladnemu zastopniku. Ces. komisar: Predložim interpolacijo visoki vladi. Ker ni bilo Lahov še nazaj, pretrga glavar sejo za 5 minut; med tem pridejo laški poslanci v dvorano ter se prestopi na dnevni red.«

»Dr. Doliak bere poročilo v imenu od-seka za predposvetovanje o dr. Pajerjevem predlogu zaradi direktnih volitev. (Končni predlog je bil naperjen proti direktnim vo-litvam).«

»Na to se oglašil posl. dr. Pajer. Neka posebna resnoba in tuga se mu je brala — na obrazu; z votlim, debelim, žalostnim gla-som, sicer pa določno spregovoril te-le besede: Jaz in moji rojaki (tu preze celo le-vico) povemo, da bodemo glasovali zoper nasvet odsekov večine; sicer pa, da se ne bodemo spuščali in nikar razgovor o tej stvari; kajti znano nam je, da sedimo nasproti kom-paktni večini, katera bode glasovala vsa za nasvet. Ker bi bilo torej vse govorjenje brez-uspešno, bilo bi škoda, čas tratiiti s prazno debato.«

»Poslanec Černe: Jaz se čudim, kako more poslanec Pajer govoriti o kompaktnosti desničarjev. Kako more dr. Pajer vedeti take skrivnosti? Še jaz jih ne vem. Jaz, kar se

mene tiče, mislim glasovati res za predlog odsekov (t. j. zoper direktno volitve) itd.«

Sledila je še kratka debata in poroče-valet dr. Doliak, ki je imel zadnjo besedo; je mej drugim prav preroško spregovoril te-le besede:

»Če obveljajo direktne volitve, »zgodilo bi se lahko, da bi poslanci na Dunaju celó drugo politiko delali, nego deželni zbor doma itd. Glejmo, kaj nas uči skušnja! Marsikateri kandidat se dela liberalnega, dokler kandiduje; kakor hitro pa pride na Dunaj, v solnčni sij ministerski, postane ves drugi, kakor je bil poprej. (Med po-slušalci: »bravo!« in pritrdjevalni hrup.) (Te besede so očito cikale na dr. Pajer-ja, kateri je bil takrat državni poslanec, in menda tudi na Černetu.)

Ravno o poludne je bilo, ko je prišlo do pomenljivega glasovanja. Tihota kakor v svetilnici nastane v zbornici, ko se prične gla-sovanje po imenih z da in ne; spremljalo ga je veličastno zvonjenje z visoke line naše prvostolnice nad zbornico. Z neko posebno določnostjo so izrekli desničarji svoj »si« (za odsek predlog namet); deželni glavar, grof Pace, je glasoval tudi s »si«. Bilo je zoper direktne volitve 12, za nje 7 glasov (vseh laških poslancev, razen dr. Doliaka). »Občinstvo po mestu,« — dostavlja »Do-movin« poročevalec, »je z zavrženjem di-rektnih volitev prav zadovoljno in pritruje v tej zadevi Slovincem.«

Kakor bodemo slišali pozneje, je posla-nec Černe, ko je prišel na Dunaj v solnčni sij ministerski, v državnem zboru glasoval za direktne volitve, in najve-ljavnejši možje, ki so v deželnem zboru ž njim glasovali v nasprotnem zmislu, so ga potem z vso vnemo zagovarjali, mu kovali zaupnice in na Tolminskem lovili kaline, da so jih podpisovali.

Interpelacija dr. Tonkli-Žigonova pa je rodila prvi razpor med goriškimi Slovenci, ki se je iz deželne zbornice zanesel v takratne slovenske liste in se po teh širil naprej po deželi.

»Slovenski Narod«, ki je tačas izhajal v Mariboru, in tržaški »Primorec« sta hudo na-padala one poslance, kateri so pustili, da sta dr. Tonkli in dr. Žigon sama v javni seji razodela najiskrenejšo željo, ki jo je naše ljudstvo na vseh dotakratnih taborih izrazilo z največjim navdušenjem. V »Domovini« pa je pok. Andrej Marušič s spretnim peresom zagovarjal sebe in svoje tovariše, očita je dr. Tonkli-ju in dr. Žigonu, da sta delala čisto na svojo roko, za hrbotom drugih poslancev, da sta rušila klubovo disciplino in s tem ve-liko več škodovala stvari, nego koristila. Vnela se je bila med omenjenimi listi jako ostrá polemika, ki pa ni vendar nikdar segala čez meje dostojnosti — in trajala ne samo do konca leta 1869., ko je nehala izhajati »Do-movina«, ampak nadaljevala je tudi v nasled-njem letu in še pozneje. Tačas so ljubljanske »Novice« radovoljno odpirale svoje predale zvestemu svojemu dopisniku prof. Marušču. In kaj bi ne? Saj je imel spretno pero, ka-tero je znal mojstrsko sukati v prilog svoje stranki. Sicer pa je bila njegova polemika stvarna in duhovita in ni osebno žalila na-sprotnika, če ni bilo prav sila. Sploh so imele »Novice« v r. Marušču dolgo let izvrstnega poročevalca z Goriškega tako, da, kdor bi hotel pisati zgodovino narodne probeje in narodnega razvoja goriških Slovencev v dobi med leti 1850—1880., ne najde gotovo nikjer toliko skrbno in vestno nabračnega, zaneslji-vega gradiva, nego v njegovih dopisih v »No-vicah« iste dobe. Časnikarski boj je imel za naravno posledico, da so se jeli čitatelji cepiti v dve stranki in za njimi seveda tudi naše ljudstvo. Polagoma sta nastali dve stranki: stara in mlada, ali konservativna, ki je bila tačas identična z vladno, in pa napredna. Nobena ni imela leta 1870. svojega domačega glasila: mladi so se oglašali v »Slovenskem Narodu« in v »Primorcu«, stari pa v »Novi-cah« in o volitvah so imeli ti in oni vsaki svoje kandidate. Zastavonoša prvih je bil dr. Lavrič; stari pa so se zbirali okoli pok. An-dreja Marušča in Winklerja, kateri je bil ta-krat okrajni glavar v Tolminu in v svojem okraju malo da ne vsegamogoten. To veljavo si je pač zaslužil, ker je največ storil za uve-denje in razvoj slovenskega uradovanja pri deželnem odboru in pri županstvih in je tudi sam v lepi pravilni in vendar poljudni slo-venščini posloval v svojem uradu, zraven tega pa z vso vnemo skrbel za blagor svojega okraja in njegovih prebivalcev. Da je kot po-litičen uradnik stal na vladni strani, to je pač samo po sebi umevno; vendar so mu mladi zelo zamerili, da je l. 1870. pri de-želnih volitvah podpiral kandidato takrat-nega deželnega glavarja grofa Pace-ja; ka-terega je ponujal slovenskim velikim posest-nikom, in pa barona Pino-ta v goriški okolici; oba sta bila sicer Slovincem prijazna moža, pa nista bila naša, in bi bila, ako bi se bila posrečila njuna izvolitev, gotovo še oslabila našo manjšino v deželnem zboru.

Čim bolj so se bližale deželnozbornske volitve l. 1870., tem huje se je v nemala ča-snikarska borba med obema strankama, vski-pevši dne 17. julija, to je na dan volitve zlasti v Gorici, ko je šlo za volitev dr. La-vriča, za katerega so zastavili mladi vse svoje sile. Imeli so jako težavno stališče; kajti nasprotna kandidata baron Pino in Ma-rušič sta imela za seboj mogočno zaslo-mbo in sta bila v jutro volitve svoje zmage že po-polnoma gotova. Pokojni monsieur je ob 8.

uri zjutraj, ko je srečal nasprotnega agitatorja, potolkel na svoj žep: »Tukaj jih imam svoje glasove« — je dejal, »nikar se ne trudite zastonj!« In zares je bila vladnima kandida-toma že zagotovljena večina. A Sočini agita-torji so jima še v zadnjem trenutku zmedli štre-no in prečrtali račun. Uporabivši vso svojo zgovornost so pregovorili župane in take vrste volilce, ki so se bali zamere pri glavarstvu, da so volili samo barona Pino-ta, a namesto Marušča — Lavriča; druge bolj kmečke vo-lilce pa, da so narobe glasovali, to je, za Ma-rušča in Faganela, in tako se je zgodilo, da sta vladna kandidata pri volicah svoje stranke izgubila vsaki po nekoliko glasov, kateri so pripomogli obema kandidatom mlade stranke do večine, do zmage. Vsled tega izida je vla-dala velika poparjenost na eni, a nepopisno navdušeno veselje je bilo na drugi strani; in to je moralo biti nalezljivo, kajti še isti ve-čer so mladi in stari združeni veselo napivali in nazdravljali — novoizvoljenemu deželnemu poslancu dr. Lavriču, katerega so pač vsi radi imeli.

Politično društvo »Soča« je takrat zma-galo s svojimi kandidati v kmečkih občinah goriške okolice in v slov. velikem posestvu Na Krasu je bil zraven d.ra Abrama, kate-rega sta priporočali obe stranki, z adnji-krat izvoljen stari parlamentarec Černe, ki je bil istočasno tudi državni poslanec; dr. Tonkli-ju pa se je izpodrsnilo na Tolminskem v kmečkih občinah in v trgih, ki so volili konservativno Winklerja, Gorjupa in Paglia-ruzi-ja.

Po tej volitvi sta se še bolj ločili slo-venski stranki in tudi v deželni zbornici se je od časa do časa pojavljala nekaka razcep-ljenost med izvoljenci ene in druge stranke; vendar pa ni segala nikdar tako daleč, da bi ne bili vsi slovenski poslanci složno glosa-vali, kadar je šlo za naše narodne pravice in za skupne koristi.

Dr. Tonkli — takrat še predsednik polit. društva — se je po izgubi svojega de-želnozbornskega mandata močno ohladil na-sproti Sočanom, je le redko prihajal k odbo-rovim sejam polit. društva in se je jel pola-goma nagibati na nasprotno stran. Zato ga pa tudi »Soča« ni hotela več imeti svojim pr-edsednikom, ampak je pri prvi priliki zopet po-sadila na častno mesto svojega očeta d.ra La-vriča; in niti v odbor ni bil več izvoljen dr. Tonkli. Zato so se stari zopet sprijaznili z njim, ga izvolili predsednikom goriške čital-nice in imeli načelnikom svoje stranke. Raz-por se je začel pojavljati tudi v goriški čital-nici in ko so leta 1871. pri volitvi društve-nega odbora zmagali stari, začeli so mladi »štrajkati«, to je, zbirali so se sicer v druš-tenih prostorih, prihajali so k besedam in na plese, a igrali in plesali so sami stari, dočim so bili mladi le pasivni gledalci in po-slušalci. To je trpelo nekoliko časa, menda ne celó dve leti; slednjič so se stari naveličali sami plesati in igrati in spoznavši, da so med mladi mi najboljše moči in da je le z zdru-ženimi močmi mogoče kaj dostojnega prirediti, sklenili so z mladimi poravnava in v popolnem sporazumljenju se je koncem l. 1873. volil novi odbor, v katerem sta bili enakopravno zastopani obe stranki in so se določili pogo-ji za nadaljno skupno delovanje. Ta poravnava, shranjena v društvenem arhivu, je ostala v veljavi do novejša dobe in je jako dobrodejno vplivala na društveno življenje in delovanje — in poblázila je razmere med goriškimi Slo-venci tudi izven društva.

Prvi svoj nastop kot deželni poslanec je dr. Lavrič proslavil v seji dne 20. avgusta 1870. z interpolacijo, ali boče vlada v svojih uradih na Slovenskem uvesti slovensko ura-dovanje in vse pripraviti, da se začnejo za Slovence vsi predmeti v srednjih šolah v Go-

Druhá slika dr. Lavriča.

v resnici naš pravi predsednik! Veselili smo se šestokrat, toda, ako je postal kak ud preživ, tedaj je precej pokazal svojo predsedniško moč in hipoma se je vrnil rušeni red.

Pri nekem takem sestanku me je vprašal takratni pisar Lavriča, ali bi hotel prevzeti njegovo mesto proti mesečnemu plačilu 15 gld., v kar sem seveda z veseljem takoj pritrdil. 15 gld. na mesec! Kdo ima, toliko?

Tesno mi je bilo drugi dan pri srcu, ko sem korakal proti Lavričevi pisarni, in ta strah je vedno rastel, a višek je dosegel, ko sem nem stal pred Lavričem in me je s svojimi naočniki — bil je namreč zelo kratkoviden — motril od nog do glave. Vse tiho, bal sem se, da se udere pod menoj, končno se oglasi Lavrič in podavši mi roko, reče mi: »Dobro! Le ostani tle!« Prvi led je bil prebit. Ko se je Lavrič odstranil, začel mi je moj prednik razkazovati španske vasi po pisarnici, da se mi je kar po glavi vrtelo in mešalo. O vsem sem imel toliko pojma, kot šestleten otrok, in zdaj naj pa kar na enkrat vodim celo pisarno! Če naredim kaj narobe? Kaj poroče Lavrič? Vendar me potolaži tovariš, da je Lavrič jako blaga duša. Ta poduk je trajal do trde noči in niti zmisli se nisem več na veselo družbo. Adijo „komuna!“ V glavi mi je bilo vedno le pisarna.

Prihodnjega dne bila sva z Lavričem sama v pisarni; podučeval me je o marsičem, a mi strogo zabijal, da moram natančno vse zabilježevati, posebno pa sodniške obravnave itd. Izvršil sem vse točno, kakor sem vedel in znal; pa kako si more človek v enem dnevu vse zapomniti! Ko pride drugi dan točno ob 8. uri, kakor vedno, v pisarno, vpraša me, po zavžit kavi, ki so mu jo nosili iz bližnje kavarne: »Kaj novega? Ali imamo kakšno obravnavo v sodnji?« Hitro pogledam v knjigo in mu mirno odgovorim: »Danes ob 10. uri ste ti le dve obravnavi pri tuk. sodišču, ta pa je ob 9. uri v Tolminu.« »Ka—aj?« zagrmí na enkrat, »tristo... fant, ali si neumen?« Nadaljnega orkana se ne spominjam več, kajti stal sem kakor kip — slep in gluhi in to je trajalo precej časa. Naenkrat mi z ostrim glasom in še ostrejšim pogledom, da sem se kar tresel, zagrmí: »Hitro oddajte to brzojavko!« Tekel sem, kar so me noge nesle, niti toliko si nisem upal, da bi bil brzojavko na sodišče v Tolminu prečital, s kovo se je opravičil, zakaj ne pride k obravnavi. Še danes sem radoveden, kako se je opravičil, ali je zvrnil vso krivdo na svojega prebrisane pisarja, ali jo je kako drugače zvil. Brzojavka se nahaja morda še v tolminskih aktih kot spričevalo moje takratne izurjenosti in Lavričeve zlahtnosti.

Bal sem se vrniti v pisarno; kajti prvi prizor se je že končal, in trepetajoč sem pričakoval drugega. Vendar sem se motil; komaj sem vstopil, zapazil sem njegov obraz navadno miren, in s prijazno besedo me je le posvaril in podučil, kako naj v prihodnjem ravnam. Ali more kedo tako srce sovražiti? Spoštoval sem ga vedno bolj in prizadeval sem si, da mu kolikor mogoče uslužim.

Ako vstopi kedó v kakoršnokoli pisarno, vidi vse polno osobja pri svoji pisalni mizi neumorno pišočega; nikdo se zanj ne briga razun g. šefa in njega poslovodja. Pri Lavriču je bilo to drugače: bila sva sama, on, moj šef, in jaz — kako so mi v malo dneh ušesa zrastle! — njegov voditelj pisarne. Podučeval me je vsaki dan, kako se mora ravnati s strankami; ako je prišla slučajno kaka stranka, tedaj me je pustil, da sem se z njo razgovarjal, a za mizo sedeč me je natančno opazoval. To je pa le malo časa trajalo; zagodrnjal je z debelim glasom: »neroden nerodnej« ter je posegel vmes in jaz sem ostal na strani, dokler me ni pozval v pero.

Po odpravi stranke je sledil zopet poduk in dejal je večkrat opravičeno: »Oh, kako ste vsi naši slovenski fantje nerodni! Rad bi videl enega, ki se zna »postaviti!« Nu, bilo mu je kmalu vstreženo. Za nekaj dnij potrka nekdo prav močno na vrata, da se je Lavrič kar začudil tej predrznosti. Na njegov glaslen »Naprej!« vstopi v sobo visok mladenič v visokih čevljih in s kupom aktov pod roko: prikloril vsi se, ga pozdravi ter se postavi sredi sobe kakor kak grenadir. To je bilo za Lavriča! Molčé ga je gledal in potem: ga je še le z veseljem obrazom vprašal: »Kdo ste?« »Pisar pri dr. Tonkliju, ki Vam pošilja te akte.« Bil je g. Miha Ivančič, sedaj c. kr. sodni kancelist v Kanalu. Ko je odšel, pričel je: »Ali ste ga videli, kako se je postavil? Tako mora biti!« In sedaj sem moral zaporedoma ven, trkati, vstopiti itd., dokler ni tega poduka vstavil; a večkratni »him« mi je dokazoval, da ga nisem zadovoljil popolnoma.

V tej dobi bil se je tudi hud političen boj med Slovenci na Goriškem: »Mladim Slovincem« je bilo glasilo »Soča«, »Starim« pa »Glas«. Kot idealen rodojib, kojemu je bilo dobro znano, na kako nizki stopinji narodne probujenosti je še naš narod, ni bil pristaš ne jedne ne druge stranke, pač pa je porabil vsako, tudi najmanjšo priliko, da je ljudstvo podučeval, probujal in navduševal. — Ko je s strankami dokončal

pravdne zadeve, začel se je z njimi razgovarjati o politiki. Konec njegovega govora je vedno bil: »Bodite pravi, trdni Slovenci in pridno čitajte knjige in časnike, da si razbistrite um! Čitajte »Sočo« in »Glas«, premišlujte in potem — sodite!« Gotovo so ti vidni nauki obrodili pri mnogih dobrega sadu. Sam pa je bil trajen, toda vedno idealen sotrudnik »Soče« in njegovi asni uvodni članki, posebno pa cela serija člankov »Federalizem«, kar je vse dobro premišljeno spisal, kažejo njegovo idealno ljubezen za narod.

Posebno so bili Lavriču na srcu slovenski dijaki. Poznal je njih žalostno stanje v vsakem oziru, njihovo pridnost; in ker je videl, da jim srednje šole, — v družva je bilo tako prepovedano dijakom — vkljub njihovi marljivosti ne nudi dovolj duševne hrane, izprosil si je od gimnazijskega vodje dovoljenja, da sme v eni šolski sobani po dvakrat na teden podučevati deklamatoriko v večernih urah. To vam je bilo navdušenje na obeh straneh in sobana vedno natlačena. Po večernem teoretičnem poduku, ki je obsegal tudi kretanje, koje so morali dijaki pred njim izvrševati, pričel je s praktično deklamacijo. Kot eno prvih pesmi si je izbral v Stritarjevem Dunajskem Zvonu natisnjeno Levčev »Lovčeva pesem« (ali nekak tak naslov). S kakošno navdušenostjo je Lavrič pesem razlagal, hvalil pesnika in pozivljav navzoče dijake, naj se z vso vne-mo učé to pesem, ker bodo tako sebe in pesnika počastili! In med dijaki je sedel tudi prof. Levce, za kojega je Lavrič zvedel še le, ko so mu napravili dijaki ovacijo.

A v pisarni? Žalibog so dohodki le kapljali in dela ni bilo vedno; zato sem moral pa o takih dneh deklamovati.

V svojem življenju bil je zelo skromen v vsakem oziru; temu so bili gotovo krivi tudi pišli dohodki, kar je bilo zopet vseh hujškanja proti njemu od raznih strani. Zadnji ali predzadnji dan meseca poravnal je vse lišne stroške, in kar je ostalo, poslal je vedno visokošolcem. Koliko jim je pa pošiljal na razne kraje v teku meseca? — Vse, kar je imel.

Rad bi bil ostal še pri njem, toda odzvali sem se moral vabilu in odšel sem na svojo prvo podučiteljsko službo v Kanal z mesečno plačo 17½ gl. Kakor vsem dijakom, bil je tudi meni pravi ljubeznjivi oče, in oči so se mi solzile, ko sem se poslovil od njega.

Videl sem ga zadnjič kratki čas pred njegovo smrtjo, ko se je prišel k meni ves premrzlel in premočen, sušit, — vozeč se v poštne vozu iz Tolmina v Gorico.

Blag mu spomin, njegova idealna nesebična ljubezen do naroda naj vedno navdušuje mladino za narodno delo!

V Kanalu, 11. julija 1906.

Mihael Zega,
nadučitelj v pokoju.

Dr. Lavrič v Ajdovščini.

Do leta 1864. je bila Ajdovščina vsa skozi in skozi nemška, t. j. približno tako, da vsak, kateri je prišel v Ajdovščino, ni drugega znal in smel govoriti ko nemško; v občinskem radu se je vse nemško uradovalo, še celo v šolah so morali nemško kramljati, in taisti otrok, ki ni tega znal ali ni hotel, je moral rdeč jezik iz papirja nositi na hrbtu.

Vse boljše družine so le nemškutarile, le s služkinjami so domače govorili. Lepo društvo je bilo v Ajdovščini, patriarhalčno, v katero so se zbirali vsi c. kr. uradniki, tovarniški uradniki, duhovščina, učitelji, trgovci in posestniki, zmirom je bilo društvo dobro obiskovano, ali žali Bog, vse nemško, vsi časopisi nemški, in celo napis pred uhomom je bil nemški, veliko tiskano: »Lese-Verein«.

Leta 1864. je prišel zbuditelj dr. Dragotin Lavrič; kakor hitro je stopil v društvo, vse ga je prav prijazno pozdravilo, seveda v ponavadni nemščini, on je pa takoj slovensko odvrnil, poklical je predsednika društva in druge društvenike in je z roko pokazal na napis društva z besedami: Kaj pa je to »Lese-Verein!« Na naši slovenski zemlji ne trpimo tujščine, dol s tem napisom, in zapišimo »Čitalnica«. Na mah je bilo vse, kar je poštenega, njegovo, še taisti dan je bil napis »Lese-Verein« dol in drugi dan se je že bliskotal napis »Čitalnica«. On je bil kakor Napoleon, ki je izbudil in zaklical: »Ilirija, vstani!« Dr. Dragotin Lavrič pa: »Slovenija, vstani!«

Od taistega dne je Ajdovščina cvetela, prejšnjo društvo »Lese-Verein« se je razdvojilo; c. kr. uradniki in tovarniški uradniki so si osnovali novo društvo z imenom »Erholung«, to je pa malo časa trajalo. Društvo »Erholung« je razpadlo in večina udov je pristopila v Čitalnico. Dr. Lavrič se je trudil vsak teden dvakrat, t. j. dva večera je imel predavanje, podučevanje slovenskega jezika za vse ude Čitalnice, tako da so gosp. uradniki in tudi takratni g.

notar v enem letu že slovensko uradovali in pisali, ko prej še pojma niso imeli o slovenščini.

Dr. Lavrič je napravil takoj pevsko društvo, in je izbral same narodne navdušene pesmi, tako da je vsak pevec, ko je dvakrat zapel, je bil že navdušen za narod. Dr. Lavrič si je izbral in naprosil gospodične, katere je podučeval v deklamaciji. Čeprav so bile vse z nemškim duhom napolnene, so v kratkem času deklamovale tako izborno slovensko, da se je vse čudilo.

Prirejaj je veselice, eno za drugo, od vseh krajev so prišli k veselicam tako, da smo že sami mislili: Ajdovščina je ali bode središče Slovenije, tako naglo je vse to napredovalo. Dr. Lavrič je skliceval tudi shode v posameznih vaseh, in povabil kmete, mladeniče in možake, in jih navduševal za narod, poslušali so ga in tudi govorili, kmalu ni bilo treba jih več klicati in vabiti, samo to je rekel: »ta dan se snidemo v tej vasi«, in vse polno poslušalcev je imel okoli sebe, in ko je vse lepo navdušil, je rekel: zdaj napravimo tabor, in jim je razložil, kaj je to, in kak pomen ima, in rekel: v Ajdovščini je preveč oddaljeno, morda bolj v središču, in tako si je izbral Šempasko polje; to je bil prvi tabor.

Na mah je bila narejena prošnja. Vloga na politično oblast je bila podana 3. oktobra 1868. in 8. oktobra 1868. je že došla ugodna rešitev. Dr. Lavrič je hitro na vse strani, po celi Primorski, poslal vabila na vse župane in druge, da so se sešli v Gorici na posvetovanje, in hajd, pevsko društvo na noge, oder na Šempaskem polju je napravil, povabil kranjske in hrvatske prvake in glej 18. okt. 1868. je bilo vse pripravljeno. Na odru je čakal dr. Lavrič in drugi, pevsko društvo. Kak lep prizor je bil gledati z odra, to se ne more popisati! Od vseh strani cele Primorske čez hribe in doline so korakali in se je videlo cele trume z zastavo spredaj, od daleč je bilo videti kakor da bi kače lezle v središče, in naenkrat je bilo Šempasko polje napolneno s samim navdušenim ljudstvom. Dr. Lavrič in drugi so navdušeno govorili, vse je mirno poslušalo, in gladko se je vse steklo. — Bog obvari, ko bi si upal kdo priti in kaliti mir, kakor so poprej strašili, da goriški Lahi tabor razpode; to bi bil polom, tudi ko bi cela Gorica prišla, šla bi v tek.

Po dovršenem taboru je dr. Lavrič zaklical na odru: »To je najlepši dan mojega življenja«, na kar je zadonelo iz tisoč in tisoč krepkih grl: »Živi naš

dr. Lavrič!« Vsi mladi in stari so spoštovali in ljubili dr. Lavriča, celo Lahi in Lahoni so mu rekli, da je slovenski Garibaldi, nemškutari so ga pa črtili, ker so videli, da jim je vse upanje razdril in uničil.....

Dr. Lavrič kot advokat ni bil nič sebičen, ampak pošten skozi in skozi; ko so prišli k njemu kmetje, prvo je bilo, da jim je razložil, kako potrebno je, da vsak si mora šteti v dolžnost, za svoj narod delati, pripovedoval jim je, kako drugi narodi delajo, in kako moramo tudi mi delati, odločno in neustrašljivo, da se bodemo smeli tudi mi šteti med omikane narode, in da dosežemo enake pravice, kakor so jih drugi, čeprav smo bili do zdaj teptani in skoro pokopani. S svojo lepo besedo in s svojim trdnim prepričanjem, da lahko vse dosežemo, je navdušil vsakega, tako da je imel celo Primorsko in celo Vipavsko dolino na svoji strani; lepo je bilo z njim občevati.

On je šel tudi večkrat v Ljubljano in v Zagreb, da se je s kranjskimi in hrvatskimi prvaki pogovarjal o narodu; ko se je vrnil, pa je z veseljem pripovedoval, kako lepo narod napreduje.

Dr. Lavrič je bil uzoren, neutrudljiv in nesebičen naroden boritelj, on edini je zbudil narod na Primorskem, s svojim požrtovalnim in plodovitim narodnim delovanjem je izpodbujal mladino in starino, tako da ga je vse spoštovalo in ljubilo.

Nekatere puhle glave, katerim je vsa poštenost nič, govore, da je z dr. Lavričem vse njegovo delovanje umrlo, in je pozabljeno, — ker se je ustrelil. — To ni tako; on se ni odločil k temu iz slabotije, da bi bil prisiljen, ako bi bil kaj slabega komu storil, on je umrl kot poštenjak. Dr. Lavrič je bil pri zdravnikih v Trstu, in ti so mu rekli, da on ne sme ne duševno ne telesno nič več delati, ker drugače popolnoma oslepi; zato je sklenil, da to stori, in je rekel, ako ne morem in ne smem več za narod delati, narodu nočem biti pa za nadlego. Dr. Lavrič je dobro vedel, da bi ga narod od vseh strani podpiral, kakor so bili že tačas vsi zanj uneti, ali on ni hotel od podpore živeti.

To naj bode tistim povedano, kateri našega največjega moža na celim Primorskem tako grdo blatijo in obrekujejo.

A. Šaplja.

Pismo poslanca dr. Lavriča

ajdovskemu županu g. Danijelu Godini iz leta 1874.

Velečeni gospod župan!

Deželni zbor je končal svoje seje, zato in ker ste mi toliko priporočali ajdovske zadeve, dolžnost mi, poročati Vam, kar sem opravil.
Slovenski poslanci ima dvojno nalogo v zboru, skrbeti namreč za našo narodnost, in za materialno blagostanje narodu.
Kar se tiče prve naloge, skušal sem ji svoj vpliv zadestiti v govoru o nepravni zemljiški knjigi, in v interpelaciji zlastan poročne sobornje v Sonci.
Škodi druge naloge wa si privrednotela g. Faganel in jaz, da so dovolili za ceste od Lemberga skozi zelena vrata 1000 gld. Lokavški cesti pa za leta 1875 — 1900 gld. Hmelak mi reče, naj toliko trjam in slo je pa še le v javni seji, o čem niso hoteli mi dovoliti.
Narč o razdelitvi občinskega našega nasotna

je srčno prederl nekaj opozicije v odseku, in v javni seji so ga soglasno potrdili, da bi še na Dunaju dobro opravili, jako želim.

Nesrečna pa sva bila Faganel in jaz, kar se tiče Lokavške ceste, da bi jo bili izrekli skladovno cesto. Druzega nij bilo mogoče doseči nego to, da je deželni odbor dobil nalogo, pregledovati vse take prošnje, popraviti, kar je pomanjkljivega, in sporo-

čati v prihodni sesiji deželnemu zboru. Nu zdaj velja, celo leto imate dovolj časa, prosim pa, ne dajte odboru meru, drezajte, kar je mogoče, da kmalu reši to stvar, in da jo dobro podkovano predloži zboru. Cestni odbor ajdovski in Goriške okolice sta prosila, naj se vsakemu odpišejo zneski, ki so jih dobili od dežele v zajem (ali na posodo). Na to je bilo čudno v odseku. Dr. Žigon

je nasvetoval, naj se vse prošnje odbijejo, ker nij nič postavno dokazano, na gole prošnje pa se ne more nič odpisati etc., etc. Bil sem v seji, in naprosil sem Dr. Mavroviča pa grofa Coroninija, naj to podpirata, in zares sta si prizadevala, in Faganel tudi; toda pomagalo ni nič, in tudi v javni seji bi bil predlog padel, ker niste zares nič dokazali. V prošnji stoji, da so vse okoliščine dobro znane deželnemu odboru. Kaj pomaga to, odseku morajo znane biti, ker on odloči. Nu škoda menim, ni nobene, ker obresti cestni odbori ne plačujejo. Ali drugo leto skrbite za to, da v prošnjah vse natanjko dokažete. Ajdovski okraj je do zdaj, najmanj dobil podpore, zato bo pa drugo leto lože, večji znesek dobiti, toda dokazati bo treba vse. Povejte v odseku, naj zgodaj začnejo, in naj meni pošljejo prošnje in priloge, da popravim kar bo treba, jaz ne bom nič zahteval za plačilo, samo to priporočam, da nekaj mesecev pred zborom se prošnje narejati začnejo. Tudi bo treba iti k večini poslancev, ne samo k referentu. Tri župani skupaj naj se potrudijo, pa bo šlo. Vsakako hočem poprejš sam te prošnje preštudirati, saj vidite, kako je bilo dobro, da mi ste bile Vaša prošnja zaradi razdelitve in druga zaradi skladovne ceste popolnoma znane. Sedem drugih prošenj za razdelitev je šlo po vodi, čeravno so le malenkosti napačne bile. Ko bi jih dotične občine o pravem času to je v začetku poletja bile podale deželnemu odboru, pa bi se bilo lahko vse popravilo; zatoj ne odlagajte. Primite moj pozdrav in bodite zagotovljeni mojega posebnega spoštovanja.

V Tolminu, dne 23/9 1874.

Dr. Lavrič,
poslanec.

Spomin na dr. Lavriča.

I.

Dr. Lavrič je bil opozorjen na mé po drobni knjižici: »Pesni in povesti na poskušnjo«, katero sem izdal leta 1871. v Gorici kot tretješolec gimnazijski. Pač si je utegnil misliti: »Tretješolec, pa pošilja svoje prevence v deželo!« Seznani bi se bil rad z mano, in zato me je pozval k sebi.

Bilo je nekega jesenskega večera, ko z vtrpajočim srcem potrkam na vrata Lavričevega stanovanja. »Slobodno!« se oglasi v sobi moški glas. Pritisnem kljuko in vstopim v sobo z globokim poklonom, govoreč: »Jaz sem Janko Leban, ki ste me, g. doktor, pozvali k sebi!«

»Ah, Vi ste Leban? Veseli me! Toda najprej Vam povem, mladi gospod, da Vi se še ne znate pravilno klanjati. Vidite tako bi se bili morali prikloniti...« In pokazal mi je z izgledom, kako naj se pravilno vrši taka stvar.

»No, pa izvolite,« me je pozval po kratkem odmoru. Kar tukaj sedite. In ponudil mi je sedež ob svoji pisalni mizi, za katero je sedel tudi sam.

Pomerivši me od nog do glave, si potegne z roko preko čela ter zopet izpregovori.

»Prečital sem Vašo knjižico. Ni bogve kaj, a nekaj je. Kažete talent. In, če se boste pridno učili, utegnete nam kedaj še kaj lepega pisati... A propos! Poznate Prešerna?«

Poznam, g. doktor! »Katera pesem Prešernova se Vam zdi najlepša?«

»Ne prisvajam si merodajne sodbe, a kakor sem slišal, daje se obče prednost Prešernovi »Nezakonski materii.« — »Resnično!« —

»Ali ste čitali tudi kakega nemškega pesnika, recimo: Goetheja?« Ob teh besedah vzame z mize nemško knjigo ter jo odpre.

Po kratkem pomisleku odgovorim dr. Lavriču: »Čital sem tudi že nekaj nemških pesnikov in tudi Goethe mi ni povsem neznan.«

»No, pa mi čitajte to njegovo pesem!« To rekši pomakne knjigo Goethejevih poezij pred me, a jaz pričnem čitati:

Wehmut.

Ihr verblühet, süsse Rosen,
Meine Liebe trug euch nicht,
Blühet, ach, dem Hoffnungslosen,
Dem der Gram die Seele bricht.

Jener Tage denk' ich trauernd,
Als ich, Engel, an dir hing,
Auf das erste Knospen lauernd,
Früh zu meinem Garten ging;

Alle Blüten, alle Früchte
Noch zu deinen Füßen trug,
Und vor deinem Angesichte
Hoffnung in dem Herzen schlug.

Ihr verblühet, süsse Rosen,
Meine Liebe trug euch nicht,
Blühet, ach, dem Hoffnungslosen,
Dem der Gram die Seele bricht.

Smrtna tišina je zavladala v sobi. Druga se ni čulo ko tiktakanje nastenske ure. Ko od knjige pogledam na Lavriča, me nekaj stisne okoli srca, kajti debela solza je polzela nesrečnemu možu po licu...

Drugič sem videl dr. Lavriča v solzah o priliki, ko je goriški »Slavec« napravil bil pevsko produkcijo v goriškem gledališču. Lavrič je sedel tik pred mano. Ko so zazveneli mogočni akordi mojega brata Avgusta »Domovine«, si je Lavrič zakril obraz z rokama ter tiho jokal... Mojemu spominu neizbrisen trenutek!...

Kasneje sem zvedel, da je bil Lavrič zaljubljen v neko — Nemko, ki ga pa ni marala. Od tedaj se je ves posvetil biaginji slovenskega naroda ter ostal — samiec! Domnevam, da mu je Goethejeva pesem obnovila spomin na neusmiljeno deklico ter privabila solzo v oči...

Lavrič je nato kmalu vstal ter me odslovil, bodreč me za delovanje za narod. Blagi mož mi je bil toli naklonjen, da je tiskarju plačal tiskarske stroške za mojo knjižico...

II.

Bilo je pričetkom marca meseca I. 1876., ko sem kot učiteljski pripravnik v Kopru dobil od svojega, sedaj že blagopokojnega brata Avgusta žalostno obvestilo, da je dr. Lavrič v Gorici prostovoljno šel v smrt...

Marsikateri farizej je kamenje metal ob tej žalostni priliki nanj. A lahko si mislimo položaj, ki je blagemu možu omračil um ter ga privedel do tega usodnega koraka. Treba se baš zamisliti v Lavričev položaj. Mož je živel res po navodilu pesnika Gregorčiča, ki pravi, da

»Živeti vrli mož ne sme za sé,
in na drugem kraju:

Odpri srcé, odpri roké,
Otiraj bratovske solzé,
Sirotam olajšuj gorjé!...

Vse, kar je zaslužil, dal je v narodne svrhe in v podporo revnih dijakov. Za-se je pridržal le toliko, da je kar najskromneje živel. A zdajci ga zadene kruta usoda. Loti se ga huda bolezen na obeh. Odide v Trst, da se tam posvetuje s slavnim specialistom za oči. Ta pa mu pove resnico: »Ni je pomoči za Vas, g. doktor: oslepeli boste!«

Vprašam, ali ni moglo to grozno prokovanje potreti vrliga moža? Brez vseh sredstev, nemožno si še nadalje služiti kruha, da bi vsaj sebe preživil: — kaj naj stori? —

In pripeljal se je z ponočnim vlakom v goriški hôtél, sedel ter kot nekako oporoko zapisal te znamenite, žarne domovinske ljubezni polne besede:

»Narod moj naj živi, naj se razcveti, narodu svojemu ostanem do konca dni udani sin

dr. Lavrič.

* * *

Neizmerna bol se je polastila mojega srca, ko sem izvedel žalostno novico. In sedel sem ter izlil vso svojo dušo v — pesem. Kasneje sem to pesem — po nekotikih izpremembah dal natisniti v svoji knjigi: »V domačem krogu«. Priobčujem jo tudi tukaj, želeč, da osveži spomin na blagega moža!

Na grobu iskrenega rodoljuba.

Sládko spavaj v tej gomili,
Pokoj vladaj tu okrog!
Svetni si ubežal sili,
Rešen zdaj si vseh nadlog!

Sreča, Tebi, mož ubogi,
Ni sijála nikédár,
Pač pa v Tvoji duši mnogi
Ljut razsájal je vihar!

Um je bister bil podárjen
Tebi, a sreč mehkó,
Domovini ti ustvarjen
Bil v blaginjo si sámó!

Rod si nje jel oživljáti,
Verno si nad njim Ti čul,
Ko je sinil dan mu zlati,
V radosti takrát si plul!

Sebičénje ni mogoče
Tebi bilo, dobrotník,
Narod Te je klicál: oče!
Njemu bil si učenik!

Svóbodi si pokrovitelj
Bil vse Svoje žive dni,
Znanosti si bil gojitelj,
Tožnih tolažník ljudij...

Zdaj pa več Te ni med námi —
V boljši svet si vzplul od nas —
Z bridko-tožnimi solzámi
Tébe se spominjam jaz...

Sládko spavaj, mož čestiti,
Róda svojega trpin,
Grobo Slovence Tvoj naj kiti,
Živel večno Tvoj spomin! —

Na Trebelnem pri Mokronogu na Dolenjskem, 20. maja 1906.

Janko Leban.

Uradniški glas o dr. Lavriču.

Tukaj nekaj poročil o našem dragem Karolu dr. Lavriču, katerega sem spoznal meseca junija 1855., ko sem bil imenovan za davčnega oficijala v Tolminu.

Bil sem takrat od gospoda Karola z veliko prijaznostjo sprejet, ali malo časa sem tamkaj bival. Po 11 mesecih sem postal preglednik v Kanalu in bil tam 3 leta 9 mesecev. Med tem časom je zahajal dr. Lavrič večkrat k sodnijskim razpravam v Kanal, kjer sem prijatelja še bolje spoznal. Popoldne ali proti večeru tistih lepih dni smo se sešli z dr. Gasparinijem, takratnim c. kr. notarjem, in dr. Lavričem na lepi višini kanalskega gradu na nekdanjem posestvu francoske zlahtne rodbine. Dr. Gasparini je bil dober pevec, saj se je uril v času svojih študij v Beču in je šel za glasovitega pevca.

»Hajdimo prepeval!« je rekel dr. Lavrič, in peli smo z višave nemško, laško, največ pa slovenske pesmi, kakor: »Kje dom je moj«, »Otok bleški«, »Mila, mila lunica« itd. Lavrič je bil za petje ves navdušen, tudi on je po možnosti pomagal. Moram reči, da smo prepevali tako občutljivo, da Kanalcí, ki so nas spodaj poslušali, so naše petje zelo hvalili. — Ni mi dano popisati veselja Lavričevega pri takih priložnostih. Zahajal je večkrat v Kanal, in vselej se je moralo ponavljati petje na zeleni višavi. Se sedaj se sladko spominjam na to zabavo. Večkrat sva z Gasparinijem obiskala Lavriča v Tolminu in pri njem doživela prav prijetne ure. Kar naenkrat je znal aranžirati zabave, in tako prijetno smo se imeli, da bi trdil, da nikoli več v Tolminu ne prej ne poznej ni bilo tamkaj tako živahno in dobro. Kdo se sladko ne spominja na lepe soareje in veselice, katere je blagi Lavrič, bi rekel, v hipu improviziral. Nepozabljeni trenutki! Prišel je čas ločitve. Dr. Gasparini se je preselil v Gorico, jaz pa v Cervinjan leta 1860.....

Dr. Lavrič je imel mladega nečaka, ki je študiral v Zagrebu. Nekoč me je prosil Lavrič, naj mu oddam za nečaka nekatere školjke in drugo starino. Školjke so bile udobljene na vrhu »Izgora«, gozda nad Klužami pri Bovcu, kjer se jih, mislim, še sedaj dobi. Po pravljici starih Bovčanov je bilo morje do višave Izgora visoko, in odtod školjke. Tudi se pripoveduje, da gori na tem hribu še sedaj stoji na trdno skalo pripet železen obroč, na katerem je bila ob vesoljnem potopu privezana Noetova barka.

Poslal sem mu, kar sem važnega imel, in dr. Lavrič je bil od pošiljave osupljen, in zelo hvaležen. Dobil sem od njega hvaležno pisemce: Lepi in zlahtni izrazi, katere je v pismu rabil, so bili tako občutni, da mi je pri branju srce od veselja poskakovalo.

Leta 1866. sem bil iz Rovinja v Kormin vrnemščen. Enkrat pozneje je imel dr. Lavrič obravnavo pri sodnji za nekega študenta, in me je doma obiskal, kjer sva se prijateljsko pozdravila. Ne vem, če je dobil odškodnino za obravnavo, ker od študentov, katere je on očetovalsko ljubil, nikoli ni zahteval odškodnine. Pozdrav je bil najsrčniši. Spomin na naše nekdanje preneve je bil živahen in zadnjikrat sem leta 1876. spremenil ga do tihe jame.

Kdor ni poznal zlahtnega značaja dr. Lavriča, ne more njega dobrote ceniti, ne o njem govoriti. — Duša je bila zlata. Misli njegove so bile čiste, srce zlahtno in vzvišeno.

Šla je od nas blaga duša pred časom. Poštenjak vzvišenih čutov, kakoršnih je malo okoli nas ali jih sploh ni več. Premlad nas je zapustil. Njegovo geslo: »Vse za narod, svobodo in napredek« bodi nam vedno v spominu. Njega pozdrav »Bog«, katerega je vselej rabil, naj šumi vedno v naših ušesih.

V Trstu, koncem aprila 1906.

Jos. Mlekuš.

Tabor pri Šempasu.

Med najimenitnejše dogodke v življenju dr. Lavriča je všteti tabor na veliki Otavi pri Šempasu dne 18. oktobra 1868., ker je mogočno vplival na narodno probujanje našega ljudstva in sploh na razvoj slovenstva na Goriškem. Priprave za ta največji ljudski shod, med vsemi, kolikor se jih je v Lavričevi dobi zbralo na Goriškem, so se začele delati že avgusta meseca.

Najprej so se vršila prijateljska posvetovanja med dr. Lavričem in njegovimi najožimi zavezniki, in ko je bilo vse dogovorjeno, izšel je naslednji oklice na župane:

Gospod!

Kakor doleten gospodar mora tudi doleten narod za se sam skrbeti med jami, ki jih stavijo postave.

Nova postava pripušča vsakemu narodu, da se sme zbirati v narodne shode, ali kakor Slavjani pravijo v »narodne tabore«, da ljudstvo izreče po tej javni poti svoje pravične želje. Čelí, naši slavni bratje, so se

precej lotili te poti i zbralo se jih je po 6, 10, do 20. tisoč v enim kraju, kjer so pod milim nebom sklepali o važnih svojih zadevah. Štajerski Slovenci se ravno zbirajo v Ljutomeru, i nadjati se je, da jih pride več tisoč, ki bodo sklepali o — za vse Slovence — imenitnih zadevah. Štajerski Slovenci so na nemški meji, mi pa smo na laški, i ravno na mejah nam je sveta dolžnost, zvesto skrbeti za narodnost našo, da ne poginemo, kajti le predobro so nam znani naklepi naših sovražnikov; skrbeti pa nam je tudi za splošno blagostanje. —

Predvarjaje vse to i vse naše razmere sklenili smo podpisani župani i drugi rodoljubi skušati, da napravimo tudi na Primorskem tabor, koji naj bi sklenil:

I. da se imajo vpeljati brez zamude ne samo slovenske normalke, ampak tudi slovenske gimnazije, realke i više šole. Mi hočemo omiko i napredek, vidimo pa po svetu, da se ni nobeden narod omikal drugače, kakor po narodnih šolah — to že zdrava pamet kaže, zraven pa i na podlagi narodnega jezika naj se mladina uči še drugega jezika, če ga potrebuje.

II. da se izda postava, da imajo c. kr. uradniki brez odloga po slovenskih uradnih slovensko pisati vse, kar pride slovenskim strankam v roke, da se pa ob enim odloči čas, stavimo 2 letna doba, po preteku ktere imajo po teh uradnih le po slovensko uradovati.

To zato, ker so uradniki, koje mi plačujemo, za nas tukaj, pa ne mi zaradi uradnikov i ker je uredovanje v ptujem nam neznanim jeziku našim gmočnim interesam nasprojno; pa tudi zato, ker spoznamo, da če niso šole i uradnje narodne, je to očitvidni dokaz, da je narod ptujcem duševno sužen, zares — sklav.

III. da se ima ves slovenski narod zediniti v »eno« kronovino, ki bi imela en sam deželni zbor.

Mi Slovenci smo razkosani v 6. delev, i to je veliko zlo. — Če razkosamo kakorsno koli telo, živalsko ali človeško, gotovo umre, če pa razcepimo kteri koli narod, živel bode le na videz, hiral bo nekaj časa, a potem tudi umre i zgine, kar vsak lahko razvidi. —

Ako hočemo tedaj še živeti mi Slovenci, živeti v korist sebi in Avstriji, moramo eno celo telo biti. —

Združeni bomo lahko skrbeli za se, i krepko branili bomo sebe in Avstrijo zoper sovražne napade. Veči kronovina pa bode v primeri tudi manj administrativnih stroškov uzrokovala.

IV. Se bode tudi druge nasvete pozamesnih oseb pretresovalo. —

Gospod! župane i starašine je narod izvolil, da delajo zanj, da ga vodijo, kadar je treba, — njim je zaupal. Izpolnimo tedaj svoje dolžnosti kakor možje. — Podpisani spoznavamo, da je potreben tak narodni shod; zato Vas silno prosimo i vabimo pridite 24. avgusta t. l. na semenj sv. Jerneja v Gorico, ob 2. urah popoldan i stopite v dvorano pri »Katarinu«. — Povabili smo tudi druge občinske zastopnike i domoljube, da se sklene ali i kdaj se ima sklicati ta

Slovenski tabor

i kje bode zboroval. Potem se bo izvolil odbor, obstoječ iz 10. udov, da vse prekerbi, kar postava zahteva i da bo tabor vodil. Voliti bi se imel nadalje tudi opravitelni odbor, koji bi moral šteti 15 udov. — Ta odbor bi moral paziti na lepi red pri taboru i skrbeti za vse, kar se zunajnosti tabora tiče.

Naša pot je postavna, kajti vse kar mislimo zahtevati, nam nove postave dovolé; ali kaj pomaga postava i § 19. na papirju; poganjati se moramo na vso moč, da se postave tudi v resnici izpeljejo.

Vse župane i rodoljube bomo dalje prosili, naj bi si prizadevali, da pride skupaj kolikor mogoče dozi naroda, vsak naj pripelje svojih, kolikor več jih zamore.

Sklepe pošljemo potem deželnemu zboru i ministerstu.

Srčno pozdravljamo Vas:

V Gorici, 9. avgusta 1868.

Dr. Lavrič i. r. podžupan Ajdovski.

D. Godina i. r. župan Ajdovski.

France Keršovani i. r. župan Dornberški.

France Maraž i. r. podžupan v Verbojbi.

I. Nanut i. r. župan Štanderški.

M. Doljak i. r. župan Solkanski.

I. Ličen i. r. posestnik v Rihenbergu.

Rokopis F-ov.

Kamnotis Seltz-ov v Gorici.

Ta klic je bil klic svobode, a vzbudil je vihar. 24. avgusta je bil v Gorici semenj sv. Jerneja; prišlo je pa veliko več Slovencev, kakor druga leta, ker so se hoteli vdeležiti napovedanega posvetovanja. To je vznemirilo neprijazne nam laške meščane in zagnali so velik šum, češ, da je Gorica laško mesto in da ne trpé, da bi Slovenci v njem zborovali. Govorica se je širila po mestu, da napadejo Slovence s silo, če se zberó pri Katarinju. — Naše ljudstvo se ni ustrašilo tega, pač pa je gostilničar odpovedal dvorano, in ker ni hotel vladni zastopnik dovoliti, da

riči po slovensko predavati in ali hoče ustanoviti v Ljubljani slovensko vseučilišče. Na vse te postulate je vladni zastopnik odgovoril v eni naslednjih sej, da je „resnobno prizadejje naučnega ministra, predpise člena XIX. postavbe od 21. decembra 1867., zadevajoč splošne pravice državljanov djansko veljavno zagotoviti tudi v deželah, kjer velja slovenski jezik kot deželni jezik. Za vresničenje tega namena da je potrebno nekaterih predpogojev, med njimi posebno izdatniše volitve sposobnih učiteljev, kakor se je do sedaj po skusnji prepečalo; v tem oziru da pričakuje gosp. minister pred vsem drugim djansko krepkega podpiranja od deželnega šolskega sveta v Gorici.“

V eni naslednjih sej je dr. L. neposredno, preden je bil izvoljen deželni odbor, prav z vnebo podpiral predlog svojega starega tovariša, Matija Doljaka, naj se zniža plača deželni odbornikom od letnih 1200 na 800 gld., končavši svoj govor s temi besedami: „Gospodje! Sklicujem se na Vaše znano domoljublje, in kdor to stori, menim, da se ne prevari. Vrli možje iz naroda morajo se celo zastopati več let županiti in druge jamne službe opravljati; zakaj ne bi tudi vsak izmed nas, če ga zadene služba, nekaj žrtvoval deželi in svojemu narodu? Prava svoboda zahteva žrtve vsake vrste ne samo od ljudstva sploh, ampak posebno od izvoljencev ljudstva, od poslancev.“

„Pokazimo se tedaj domoljubne svobodnjake in v imenu te žlahtne svobode priporočam Vam ta predlog ne glede na to, ali je veliko dela v odboru ali malo.“ — Poslušalci so glasno pritrdjevali temu govoru, a v zbornici je ostal predlog v ranjšini. Dr. Lavrič pa je zvest svojim javno proglašeni nazorom 400 gld. svoje plače, ko je žal le malo časa dobival, naklonil v pomoč revnim slovenskim visokošolcem. Je bil pač idealen človek, kakoršni so redko nasejani.

V zasedanju istega leta je poslanec Faganel sprožil in zagovarjal predlog, naj se popravi cestni zakon. Ker je govoril samo slovenski, zahtevali so nekateri ital. poslanci, naj se prevede predlog in utemeljevanje.

Ker pa tega na slovenski strani nihče ni hotel storiti, so se italijanski poslanci vzdignili in so zapustili dvorano.

Naslednjega dne je dež. glavar razposlal obvestilo, da je deželnozborsko zasedanje zaključeno.

V deželnem odboru se je dr. Lavrič mnogo prizadeval, da bi pridobil slovensčini čedalje večjo veljavo, on sam je dopisoval vsem slovenskim županstvom in strankam izključno v slovenskem jeziku in glavarstvom in drugim vladnim oblastvom v slovenskem delu dežele je tudi začel tako dopisovati; toda italijanska večina se je temu ustavljala in ni hotela absolutno nič vedeti o tem, da bi se vladnim oblastvom in drugim deželnim odborom dopisovalo v drugem, nego v italijanskem jeziku, kateri edini je proglasila uradnim jezikom. Ker ga je to krivično postopanje hudo bolelo in tega on nikakor ni mogel preprečiti, odpovedal se je raje odborstvu in dotičnim dohodkom, dasi jih je takrat nujno potreboval, nego bi bil s svojim sodelovanjem podpiral očitno krivico, ki se je godila njegovim volilcem. Z njim sta odložila svoja mandata kot odbornika-naměstnika tudi Matija Doljak in Faganel.

V istem letu so bili na dnevnem redu vladni predlogi radi premembe deželnega in volilnega reda, kateri so bili Slovencem krivični. Kot poročevalec odsekov manjšine je dr. Lavrič v zborovi seji 11. oktobra predlagal in zagovarjal take premembe vladnih predlogov, po katerih bi bilo Slovincem in Italijanom na Goriskem trajno zagotovljeno enakopravno zastopstvo v deželnem odboru in v državnem zboru. Italijanski poslanci pa so se trdno oklepali ugodnosti, katere jim je ponujal vladni predlog in se niso hoteli nikakor vdati. Zato je sklenilo 6 slovenskih poslancev, da bi ne mogli po nobenem načinu obveljati vladni predlogi, ogibati se sej tako dolgo, dokler bodo isti predlogi na dnevnem redu. S tem so zaprečili glasovanje o tej zadevi, za katero je trebalo po deželnem redu prisotnosti 3/4 vseh poslancev. Med temi je bil zraven dr. Lavriča tudi dr. Abram, ki je bil takrat še deželni tajnik — pa je ravno vsled svojega močatega in odločnega postopanja v tej vevazni zadevi prišel v posilen položaj, da se je raje brezpogojno odpovedal svoji službi, nego bi bil kot poslanec s svojo navzočnostjo v zbornici v to pripomogel, da bi bili obveljali Slovincem krivični vladni predlogi.

Predaleč bi zašel, ako bi hotel podrobno poročati o nadaljnjem poslančevanju dr. Lavriča, zadosti je, če rečem, da je ves čas častno, vestno in z ljubeznijo izvrševal svoj mandat, da je bil zares plemenit, uzoren ljudski zastopnik.

Najsijsajniše spričevalo mu je dal po plemenitosti čutov in po čistosti namenov enak mož, pravi vitez v najblazjem pomenbesede, pokojni deželni glavar, grof Franc Coronini, ko je v deželnozborski seji dne 7. marca 1876. globoko ginjen, s tresočim se glasom proslavljal spomin tragično preminolega tovariša. — Opozarjam čast. čitatelje na zadnje stavke v črnoobrobljeni nekrologiji, objavljeni v današnji številki.

Politično društvo je sklenilo v svoji seji dne 23. februarja 1871., da začne izdajati aprila meseca po dvakrat na mesec svoj političen list, katerega glavna naloga bi bila „brniti in vresničevati na podlagi temeljnih državnih zakonov pravice slovenskega naroda, zlasti

popolno narodno enakopravnost v vseh razmerah javnega življenja“. List na poskušnjo je prišel na svitlo dne 31. marca, prva številka pa se je izdala 12. aprila 1871. Objavljeni program je bil čisto priprost in se je skrbno ogibal vsega, kar bi dišalo po strankarstvu ali bi bilo utegnulo dregniti ob občutljivost kate-regakoli stanu.

Narodnost svojo bomo srčno branili proti vsem napadom, zato pa oživljali in razvijali med narodom taborske sklepe o Slovinci in o zvezi Slovanov na jugu po ljubljanskem programu decembra 1870., oziraje se vedno na druge slovanske brate. Potem bodo predali vedno odprti razpravam, pritožbam in nasvetom, kateri bodo zadevali državne uradnike, deželne zakone, naš deželni zbor in deželni odbor, šolske svete in šole sploh, cestne odbore in posebno občinske zastope. Pretehtali bomo vse, kar se tiče našega duševnega in gmotnega blaga; tudi pridejo državna vprašanja vmes, kolikor bo treba.“

„Ker je pa namen dobrega časnikarstva vzajemni poduk in porazumljenje, pojo temu pa resnica in zmerza, čeravno navdušena in po potrebi ostra pisava, obeta ureništvo, za to skrbeti, in prositi vse dopisnike, naj pozvedo natanko vsak dogodek prej, ko bodo o njem pisali, da se v okoliščini pridružen, poznejšim popravkom in nevsčnim osebnim prepričkom posebno v lastnem taboru. V podlistku bode prostor za lepoznavske izdelke naših ri-jateljcev. Konečno opazujemo še, da bomo posebno radi odpirali predale tržaškim in istri-skim sosedom.“

O tem programu, po teh vodilih se je za časa Lavriča zvesto ravnala „Soča“ in on je skrbno pazil na to, da ni nikdar segala čez meje tega programa.

Glavno delo pri listu so si razdelili med seboj urednik Viktor Dolenc, dr. Lavrič in E. Klavžar. Vsak teden se je po dvakrat shajala ta trojica zvečer v zadnji pritlični sobi Marzinijeve gostilne pod sedanjo čitalnico in je tam razpravljala dnevna vprašanja, o katerih je bilo pisati v listu, je preresetavala došle dopise in sestavljene članke in skrbno odbirala ljuliko od pesnice. Vse je bilo premisljeno in pretehtano, kar je priobčevala „Soča“ v svojih predalih. Zato se je list kmalu prikupil in tako razširil, da se je lahko že začetkom l. 1872. spremljal v tednik. Tudi sotrudnikov je imel lepo število in med njimi prav izvrstnih. V podlistku so se oglašali Stefan Širok, takrat še modroslovec na dunajskem vseučilišču, pozneje suplent v Gorici, ki je že davno preminil kot profesor na Ruskem; August Leban, Paulus (F. Levec), Simonides (S. Rutar), Bogdan Trnovec, Prof. J. Berbuč, ruski profesor J. Baudouin de Courtenay, ki je takrat dalje časa bival v Gorici in je po deželi skrbno nabiral jezikoslovno gradivo, in več drugih. Nikdar pozneje ni dobivala „Soča“ toliko dopisov z raznih strani, kakor v Lavričevi dobi. On sam pa je pisal prav lepe, poljudne uvodne članke, iz katerih je vel duh najčistejšega domo- in rodoljublja.

Z ozirom na to, kar sem zgoraj omenil o strankarstvu med Slovenci na Goriskem, zanimalo bode marsikoga poizvedeti, kako je nač. nepozabni slavljeneč sodil o domačem prepiru.

„Pri vsakem ljudstvu“ — tako je pisal on na uvodnem mestu v štev. 32. „Soče“ iz l. 1872. — si stojite nasproti dve stranki: ena želi, naj bi v ljudstvu ostalo vse, kakoršno je, druga ni zadovoljna s sedanjim, ampak zahteva, naj bi korakali k novemu, naj bi ljudstvo napredovalo. Iz objektivnega stališča, t. j. ako se ne prištevamo k nobeni stranki, se ti stranki ne morete nič obsoditi, niti se more reči, katere izmed nju je bolj koristna. Prva stranka vidi v premembah škodo, ali se vsaj preveč boji škode; zategadel je ona nasprotna ne samo presumbam (revolucijam), ampak tudi prenarobam, pri katerih je lažje, kakor pri revolucijah soditi, ali imajo postati koristne. Ta stranka se imenuje konservativna (o hranojujoča). Njej nasproti stojijo takozvani naprednjaki, ki nočejo stati zmiraj na enem mestu, ampak želijo, naj bi se med ljudstvo uvedle naprave, katere se jim zdijo koristne. Gotovo je, da naprednjakom marsikaj izpodleti, česar bi se konservativci niti ne bili lotili, vendar jim oni tega ne smejo zameriti, ker mnogo koristnih reči so že izpeljali naprednjaki, kar so hoteli konservativci v veliko škodo svojega ljudstva zabraniti. Naravno je, da sta ti dve stranki v vednem prepiru, in da ima voditeljstvo v rokah zdaj ta, zdaj ona stranka, h koje ideji se ljudstvo bolj nagiba.“

Svoj članek, kateri jasno dokazuje, kako dobrohotno je blagi mož ocenjal delovanje svojih političnih nasprotnikov, sklenil je tako-le:

„Kaj je storiti v tem položaju? Naše mnenje je to, da naj stari naši veljaki za nekoliko popustijo svojo prirojeno taktiko, ker naš narod več nima sile vedno braniti se, ampak lahko stopi kedaj k delu; ker v očigled sedanjosti ne moremo ostati vedno pri starem niti gledé navad, niti gledé slovstva, politike in gospodarskih zadev. Enako pa moramo priporočati tudi slovenskim naprednjakom, naj prav previdno delajo. Obema strankama pa svetujemo, naj se spoštujeta. Kadar je boj neizogibljiv, naj se pusti „Nemskutarjem“ nedostojnost in nesramnost v prepiru, ker je to njih navada; vsem geslo pa naj bode: „Amicus personae, sed inimicus causae.“

Kakor je znano, je državni poslanec Černe, kateri se je poprej v deželnem zboru goriskem jezno izrazil, da je načeloma nasproten direktnim volitvam v državni zbor, v zasedanju leta 1872., lotil se v tem oziru od drugih jugoslovanskih poslancev, glasoval v solnčnem siju ministerskem za direktne volitve. To njegovo izdajsko glasovanje v državnem zboru je rodilo silen vihar po sivem Krasu in med vsemi goriskimi Slovenci.

„Soča“ z dne 23. marca 1872. objavila je naslednje poročilo: „Vrli Kraševci so 19. t. m. spet pokazali, da so resnične besede, katere je že pred 40 leti pel slovenski pisatelj prof. Jaka Zupan:

„Sloven'jo varuje
Kras, burja pa Čič.“

Na sv. Jožefa dan so se namreč zbrali v Sežani kraški volilci ter sklenili, podpisali in poslali g. Černetu nezaupnico, katere je sklepala z besedami:

„S tem Vam tedaj slovesno izrekamo svoje nezaupanje in Vam ob enem naznanjamo, da ste po tem takim jenjali biti naš poslanec glede na pravi namen poslanstva.“

„Ker Vas imamo sicer za poštenega moža, kateri ve, kaj mu je storiti, kadar ne uživa več zaupanja svojih volilcev, se na-dejamo, da izpolnite svojo dolžnost, katero Vam s to nezaupnico moralno nalagamo.“

Podpisanih je bilo 51 kraških volilcev. Na to se je odzval Černe z naslednjim manifestom, kateri je vreden, da ga ohranimo še poznim potomcem kot značilen dokument, spričujoč trmoglavo ošabnost kraškega konservativca:

„Castiti gospod.“

„Na 23. t. m. mi je došla na Dunaj po pošti nezaupnica, katira je tudi od Vas podpisana, in v katiri sem jest obsodjen, pres de bi bil popred preslišan.“

„Jest sem pak pripravlen moje djanje in glasovanje bodisi u deželnim, bodisi u der-žaunim sboru, usaki čas, in pred celim svetom opravičiti in se nadjam de tudi Vi, kakor pošten človek in mož, in kakor svestni volivec bote pripravlen vas podpis u omenjeni ne-zaupnici u glihi vizi očitnu in jaunu in pred celim svetom opravičiti.“

„Zategavolo inu u jimeni korista nase domovine vas povabim, da izvolite priditi na 14. dan prihodnega mesca Aprila t. l. v Se-zano, kir hočemo u rauno taisti sobi, v katiri se je nezaupnica kovala, ob 11. uri pred pold. se sniditi.“

„Nadjajoč se Vaše tadašnje pričijcnosti Vas pozdraulijam in ostanem Vas

v Tomaju 30. Marča 1872.

Sluga

Anton Černe m. p.

To pismo je zvesta slika moža, ki je je pisal. Nezaupnica dana Černetu pa je pome-njala takrat toliko, kolikor nezaupnica vlad; zato so se vladni možje trudili, da bi potla-čili učinek močaste manifestacije vrlih kraških volilcev. Najmogočniji prijatelj Černetov je zastavil na Tolminkem ves svoj vpliv, da je pridobil mnogo volilcev tega okraja za to, da so podpisali Černetu zaupnico, a s tem samim sebi spričevalo politične nezrelosti in mamluštva. Pa še več, isti prijatelj je sestal-tudi tiskan zagovor Černetovega glasovanja, ki se je razposlal vsem volilcem in s katerim se je oborožil Černe, ko je dne 14. aprila 1872. stopil v Sežani pred svoje volilce.

Ta dan ostane Krasu-zgodovinski dan. Rod za rodom se bodo Kraševci ponosno spominjali tega dneva, ko se je tako sijajno raz-odel neupogljivi značaj kraških Slovincov.

Ob 11. uri predpoldne se je zbralo pred Guličovo gostilno toliko ljudstva od vseh strani sivega Krasa, da ni zadostovala soba, v kateri se je nezaupnica kovala, nego se je moralo zborovati v pritlični prostorni sobani. Pri vsem tem je še morala nadpolovica prislih zunaj ostati. Duri in okna so bila tako zaga-čena, da se je v sobi skoro mračilo.

Okrajni glavar pok. Ig. Maly in konci-pist Schaffenhauer sta spremlila poslanca Čer-neta v zbornico. Prvi se je vsedel kot vladni komisar k predsedništvni mizi, Černe pa na poseben stol, kakor gre zatožencu pred sodnijo.

In v resnici je bil zbor jako podoben končni obravnavi s kakim hudodelcem; samo da ni imel naš zatoženec nobenega zagovor-nika, ker najbrže ni mogel nobenega najti, ki bi se bil postopil zagovarjati že naprej izgu-bljeno pravdo.

Prisotnih volilcev je bilo 43, ki so iz-volili enoglasno Antona Šuca, pliskovi-škega župana, skoro bi rekel najveljavnejšega moža na Krasu, predsednikom shoda.

Ta pojasni v kratkem govoru namen in pomen shoda, prosi, naj bi ga vsi z dostoj-nim vedenjem in z zmernostjo podpirali, in praša poslanca Černetu, ali ima še kaj dostaviti opravičenju, katero je razposlal svojim volilcem v odgovor na njihovo nezaupnico.

Černe odgovarja na to, da meni, da se je že v omenjenem odgovoru zadostno opravi-čilo; da ima pa vendar še marsikaj pristaviti, kar ni za tisk in za javnost, da ne bi se drugi narodi naši že z nedosta-umazani reči posmeleovali.

Dr. Lavrič naznanja, da sta dobila on in dr. Abram od volilcev brzoglavno vabilo k današnjemu shodu. G. Abram je malo bole-hav in ni mogel priti in da bi tudi drugače ne prišel, ker je v odgovoru poslanca Černetu

osebno napaden, in meni, da se ne strinja z njegovo častjo, da bi se tukaj zaradi tega z njim pričkal. „Jaz pa,“ konča dr. Lavrič, „sem zdrav in nimam takih zadržkov, in ker sem do zdaj še vselej šel, kamor me je klical narod, prišel sem tudi danes na Vaše pova-bilo in sem pripravljen odgovoriti na to, kar me bode te prašali.“ (Zbrano ljudstvo: „Živio dr. Lavrič!“)

Za njim je govoril volilec r. Peter Vuga, takrat kaplan v Štjaku, fulminanten govor, v katerem je s prepričevalno besedo in z jedernatimi razlogi pobil točko za točko Černetovih opravičevanj, končavši svojo fili-piko tako-le:

„Vrli možje! zbrani očetje! Še par be-sedi, niso moje, ampak so Ciceronove proti Katilini: „Quousque tandem! Tabor je že uša-torjen na jugu in severu zoper naše ljudstvo, dan na dan raste število naših sovražnikov, poveljnika onega tabora pa in vodje sovražni-kov vidite med ozidjem, celo v mestu, da kuje pogubo deželi doma. Katilina, če le zdaj damo obsoditi, menim, da se je bolj bati, da po-rečejo pošteti, to je storjeno prepozno, nego da bode kdo rekel, to je preostro. Če tega ne storimo, vidi in znaj, da imamo svoj vzrok. To ti pa rečemo: Oči in ušesa mnogih te bodo pazila in stražila, kakor so storila do zdaj, akopram tega ne čutiš, ali čutiš nečes.“ Cicero je Katilini svetoval, naj se poda v prognanstvo, naj gre iz mesta. Gosp. poslanec! jaz tega ne pravim, ampak Vam rečem in svetujem iz posebnega vzroka: Gosp. poslanec, revertere! revertere! Vrni se, vrni se! k svojim volilcem, sliši njih mnenje, sliši njih glas, da bode dobro za te in dobro za nas!

Po končanem tem govoru, ki je bil spre-jet z živahnim pritrdjevanjem, zagovarjal se je Černe, posluzevalje se v to po svoji navadi „ferdirbane kranjske spraha“. A njegovi izgo-vori so sloneli na šibkih nogah in niso pre-pričali nikogar. Glede svojega postopanja, ko je slo za volilno reformo v deželnem zboru, skliceval se je tudi na pričevanje dra Lavri-ča, o katerem je rekel, da je znan poštenjak in da bode gotovo resnico povedal.

In Lavrič je govoril resnico, ko je po-jašnjeval obnašanje Černetovo v deželnem zboru, s katerim si je zapravil zaupanje 6 slovenskih poslancev, da ga zaradi tega niso hoteli voliti v državni zbor — in ker je Černe dobro poznal mnenje slovenske večine, bi se bil moral tudi po tem ravnati, a nika-kor ne kandidovati za državno poslanstvo ter sprejeti je od Italijanov.

Cela razprava, v katero so posegali po-samezni volilci, potem Viktor Dolenc, Matija Doljak in drugi je bila izredno zanimiva in živahna in je gotovo tudi izdatno pospešila utrjenje narodne zavesti med itak trdnimi in zanesljivimi Kraševci.

Ko je še vseh 42 navzočih volilcev od-ločno Černetu v obraz potrdilo, da so vedoma in s prepričanjem podpisali nezaupnico in da ostanejo pri tem, kar so izjavili, zaključil je predsednik zborovanje.

Kakor k zboru, tako sta spremila okrajni glavar in koncrist Černeta tudi domov. Ljud-stvo, dasi razjarjeno na poslanca, se je vendar prav mirno in dostojno obnašalo in je s tem še jasniše pokazalo, da mu nista shod in ne-zaupnica gola komedija, ampak da pozna res-nost in važnost stvari, za katero je povzdignilo svoj glas.

Obsodba na sezanskem shodu je bila obsodba na politično smrt: Černe ni bil nikdar več izvoljen ne v državni, ne v deželni zbor.

Ko so se po končanem shodu goriski odposlanci polit. društva — bilo jih je 14, od katerih živi danes samo še eden, vračali z naglicem v Gorico, pokloni se jim na na-brežinski postaji postajenačelnik Martinak, korenjak s celo vrsto tujih redov na prsih in jih prosi, naj v spomin na današnji velepo-menljivi shod prestopijo iz kupeja III. razr. v voz I. razr., „ker to se ne spošči, — je dejal — da bi se veljavni možje, ki so se danes tako junaško obnašali, vozili v III. raz-redu.“ Naši možje so seveda radovoljno ugo-dili laskavemu vabilu in so se zmagonosno — nobel pripeljali v Gorico. Tega sem gotov, da se dr. Lavrič ni prej ni slej vozil v I. razred.“

Na občnem zboru polit. društva „Soče“ so skušali dr. Tonkli in nekoliko njegovih privržencev izpodriniti dra Lavriča in nje-gove zveste pristase, in ker se ni posrečil ta poskus, ustanovili so si stari svoje politično društvo „Gorico“ in svoje glasilo „Glas“. Bližale so se namreč volitve državnih poslancev in ker so hoteli stari po vsakem načinu zmagati, trebalo jim je trdne zaslonbe in dobrega trobila. In zares je novorojeni organ starih zagnal svoj razbrani glas z vso silo proti dru Lavriču, da bi v ljudstvu omajal spoštovanje in zaupanje, katero je ta blagi mož po zaslugi užival v vseh krogih. Očitno mu je z izbrano surovostjo uboštvo in prazno odvetniško pisarno, češ, da že ta jasno kaže, da ne uživa zaupanja v deželi in da je ne-sposoben za vsako požrtvovalno delovanje. — Na to so se pa oglasili tržaški Slovenci; 300 lastnoročno podpisanih veljavnih mož poklonilo je Lavriču naslednjo zaupnico: „Blagorodni gospod! Vrli domoljub! Zalostno je, da se je jela mala pest Slovincov mej seboj pripraviti ter drug drugega grditi pred svetom in to na veselje naših krutih sovra-znikov. In kedo si ti edinstno razdirajoči do-maćini? To so večji del možje, ki imajo vedno na jeziku besede: „Bratej, ljubite se med seboj!“ Možje, ki hočejo svetiti kot naj-

sijajna luč pred celim svetom, mej tem s surovimi napadi črniyo zaslužene može ter očitno sejejo seme razpora med svet. Surovi napadi v šte. 19. "Glasa" na Vas, velespoštovani gospod, vzbudili so občno nevoljo v vseh poštenih Slovencih. Gnjusiti se mora vsakemu količak izobraženemu človeku takovo početje klerikalnega, vsak napredek ovirajočega kluba, ki ne gleda na korist naroda, temveč hlepi le po lastni slavi in po svojem dobičku.

Vsakdo, kateremu so le količak znane naše narodne razmere, mora priznati velike Vaše zasluge za napredek slovenskega naroda. Vi ste bili stvaritelj slovenskih čitalnic po Goriškem. Vi ste bili buditelj narodne zavesti pri ondodni mladini, ki si je globoko v srce vtisnila Vaše lepe nauke in ki je po Vašem izgledu jela tudi delovati na narodnem polju. Vi ste se vsestransko trudili in delali za blagor naroda... Vaš odkritosrčni, plemeniti značaj, Vaša požrtvovalnost, Vaše domoljubje so vsakteremu znani, kdor ni zagrizen nasprotnik svobode in pravega napredka. Sprejmite tedaj te male vrstice v znamenje spoštovanja, vse splošnega zaupanja in priznanja Vaših vsestranskih zaslug za narod slovenski od vedno udanih — Vam tržaskih Slovencev.

V občnem zboru dne 30. julija 1873. je polit. društvo „Soča“ proglasilo dr. Lavriča svojim kandidatom za državno poslanstvo.

Kandidat katoliškega polit. društva „Gorica“ je bil dr. Josip Tonkli in kot tretji kandidat je nastopil okrajni glavar tolminski Andrej Winkler, in ta je imel kot priporočenece starih konservativcev in recimo tudi vlade največje upanje, da zmaga.

In tu, dovolite, da iztržem eno stran iz svoje kronike, ker ne maram vzbujati občutljivosti še živčih mož, ki imajo vsaki svoje znamenite zasluge za narodno stvar na Goriškem.

„Sočani“ so se udali in zmagal je njihovo pomočjo Winkler, kateri se je v imenu svojih tolminskih volilcev v prijaznem pismu do dr. Lavriča približal Sočini stranki.

Vrli kraški volilci pa so po končani volitvi pisali novemu poslancu to-le pismo:

„Mi v Sežani zbrani volilni možje smo veseli sprejeli telegram, da ste z veliko večino izvoljeni v državni zbor. Vaše pismo nam poslano po gosp. dr. Lavriču smo prebrali in zato še rajši glasovali za Vas ter tako sprejeli Vaše obljube. Vaše zasluge za našo narodnost so nam znane, vendar pa, da naše želje popolnoma poznate, blagorodni gospod, Vam posebej priporočamo, ne samo materialne koristi naše domovine, ampak tudi narodni program vseh Slovencev, kakor je bil sprejet na vseh taborih. Sprejmite itd.“

V Sežani, dne 20. oktobra 1873.

Po končani volitvi je sledilo še nekoliko očitania od ene in od druge strani, potem se je polegel vihar in nastopili so zopet mirni dnevi. Začetkom leta 1874. se je dr. Lavrič zopet stalno preselil v Tolmin. Pri občnem zboru dne 29. januarja istega leta govoril je zadnjikrat kot predsednik „Soče“. Omenil je, da polit. društvo sicer ne zboruje več v pionskih prostorih čitalnice, ker so nam njeni poprejšnji gospodarji dali slovo, ampak v jako skromni gostilnični dvorani; vendar pa da je to brez vse važnosti; tudi prvi kristjani da so se zbirali v podzemeljskih hramih in njih vera se je hitro širila po vesoljnem svetu. Ravno tako da morajo Sočani širiti omiko, svobodo in napredek med Slovenci.

Živahno so se Sočani borili, je nadaljeval — za časa državnozbornih volitev, potem pa se nas je lotila neka mlačnost, letargija; pa ta ne bode dolgo trajala. Zopet bodo Sočani hrabro stali na svojem častnem mestu in vzajemno delali v korist majki Slavi in svoji ožji domovini. Naposled še omeni, da je sicer zapustil Gorico in se preselil v Tolmin; zaradi tega ne bode njegovo delovanje za „Sočo“ nič manjše; če ne kot predsednik, bode kot ud z vso močjo širil „Soče“ blagodušne namene. Opominjaje še enkrat Sočane k neumorni delavnosti, poslovi se kot predsednik z galsjivimi besedami, ki so vsem deležnikom segale globoko v srce.

Par besed o dr. Lavriču.

Lavrič je učil naše ljudstvo olike. V njegovo pisarno v ulici Sy. Klare v Gorici pride kmet s klobukom na glavi. Nič ni potrkal, kar odprl je vrata pa šel k mizi odvetnika dr. Lavriča. Dr. Lavrič je vstal ter z lepimi, prijaznimi besedami peljal kmeta pred vrata, ga podučil, da se ima odkriti, potrkati, in na odziv vstopiti ter s poklonom pozdraviti: dober dan, gospod doktor! Kmet ga je rad ubogal, storil tako ter mu je bil hvaležen za poduk. Povsodi je učil ljudi olike. In to tako dostojanstveno, resno, ob enem pa priknjpljivo, da se mu je vsak udal.

Takrat so se zbirali kmetje zlasti z Vipavske strani v gostilni „pri Lizi“ ob četrtkih; prihajal je med nje dr. Lavrič, in govoril jim je razne reči, jih učil, izpraševal, jim dajal pojasnila. Ljubezen do naroda je bila pri njem tako velika, da ni zamudil nikdar prilike, ko je bilo potrebno govoriti z ljudstvom.

S svojim res možatim nastopom si je znal pridobiti srca vseh, tudi Lahi so ga visoko spoštovali, in dogajalo se je, da so prav radi hodili na slovenske veselice in plesse. Respekt so imeli pred njim, in vsled tega so imeli takrat vse drugačne pojme o nas nego sedaj. Trezno, resno premišljeno, nesebično, požrtvovalno delovanje njegovo je puščalo za sabo povsodi le dobre sledove.

Dijaki smo kar goreli zanj. Znal si je pridobiti naša srca. Kako so ga cenili in prav vpoštovali njegovo delovanje, se vidi iz tega, da je znal takrat pridobiti celo vodjo gimnazije, da je smel nas podučevati govorov, čitati klasike, dramaturgije. To je bilo veselega življenja takrat!

Za predstave v „Čitalnici“ se je trudil v glavnem le on; znal je pridobiti ljudi, in kako lepo je vodil vaje. Pri igri je vse sam pregledal, pri glavni skušnji se je postavil na konec sobe ter tirjal od igralcev, da imajo poslušalci užitek; vsak mora slišati, kakor je velika soba, jasno, razločno se mora govoriti; in poskrbel je, da je rešil vsak svojo nalogo v najlepšem redu.

Bil je učitelj ljudstva, mladine v mestu in izobražencev. On je bil izreden človek, prav poslan nam, da je nas učil in bodril ter vodil na poti izobrazbe in napredka. In pri vsem tem kremen-značaj, cel mož, kogar je spoštoval vsakdo, kdor ga je poznal. Da bi imeli več takih resničnih rodoljubov in človekoljubov!

V Gorici, poleti 1906.

F—i.

Delovanje dr. K. Lavriča

v županiji Sv. Križ na Vipavskem.

Dr. Lavrič je bil odvetnik v Ajdovščini. Rad je zahajal v okolico. Priljubljen mu je bil izprehod v Sv. Križ. Tu je našel rodovitna tla svojemu narodnemu delovanju. Župnikoval je tu Lovro Sušnik, velik prijatelj ljudski izobrazbi. Našla sta se dva vneta rodoljuba. Ustanovila sta l. 1868. v Sv. Križu narodno društvo „Čitalnico“. Kot tretji v njiju družbi je bil Filip Trpin, ki je umrl 5. oktobra 1906.

Da je postal pokojni mnogoletni župan vnet rodoljub, gre hvala dr. Lavriču.

Otvoritev „Čitalnice“ je bila slovesna. Pevce so povabili iz Vipave, ker drugod ni bilo narodnih pevskih zborov. Glavno besedo je imel na slavnosti ustanovitelj dr. Lavrič. Njegova desna roka, župnik L. Sušnik, je pogostil nele pevce, ampak tudi druge goste. Udeležba je bila mnogobrojna.

Lepo urejeno društvo je delovalo do župnikove smrti. Ker so bili njegovi nasledniki nezavedni, zaspalo je društvo s smrtjo Sušnikovo. Šele l. 1885. je zopet oživel pod imenom „Bralno društvo“.

Ustno poročilo pripoveduje, da je dr. Lavrič govoril novo slovenščino ter širil slovenske izraze, kakor župnik, župnija, kava itd.

Ko je bila slavnost pri otvoritvi „Čitalnice“ na vrhuncu, vprašal je dr. Lavrič, ali bi se smelo nekoliko zaplesati in zaplesalo se je „kolo“—ples — ob občni navdušenosti.

Dr. Lavrič je bil odvetnik, a tudi v svoji pisarni — vzgojitelj. Sledeti slučaj naj to pojasni. K njemu v pisarno je prišel njegov znanec in učenec v narodnem obziru Filip Trpin. Sprejel ga je prijazno ter poizvedel, čemu je prišel k njemu. Ko mu je povedal, da zato, da bi mu napravil ugovor proti neki tožbi v zadevi nekega zneska, odgovoril mu je dr. Lavrič: Ako ste res dolžni, ne da se ugovarjati, ker ni pošteno, kratiti plačilo stranki. Ko pa mu je Trpin pojasnil, da nima namena ugovarjati plačilu zato, ker nima namena plačati, ampak le zato, ker zdaj ne more, ampak bi rad doseglj z ugovorom le odlog plačila, bil je dr. Lavrič zopet njegov prijatelj, rekoč: to pa to. Odlog se že doseže, ker kaj tacega je prav in pošteno. Tako je vzgajal čut pravičnosti in poštenosti blagi odvetnik.

Do leta 1868. je bil uradni jezik v tuk. obč. uradu nemščina in laščina. Župan Filip Trpin je nvedel slovenščino gotovo po nasvetu in s pomočjo dr. Lavriča in od tedaj se ni urinila več tujščina v obč. urad, če tudi je bila težava s slovenskim uradovanjem, kateremu niso bili tajniki tako večji, kakor tujim jezikom.

Dr. Lavričevemu duhu se je zahvaliti, da je bil župan Filip Trpin kremenit značaj, posebno v narodnem obziru. Vsi vplivi niso pomagali, da bi se bilo omajalo njegovo narodno prepričanje. Lavričev duh je bdel nad

občino in nje zastopniki. To se je pokazalo v raznih volitvah. Pokojni Trpin je imel dr. Lavriča v blagem spominu ter je večkrat trdil: škoda je bilo moža, in žal, da imamo malo takih mož. —

Medvešček.

Lavričev grob.

Lavričev grob se nahaja na evang. geljskem delu goriškega pokopališča.

Pri urodu na pokopališče se krene na desno. Ob levi roki imamo dva predela. Drugi, sredi katerega stoji črn križ, je evangelijski. Po stezici med obema pridemo proti koncu na desni strani do Lavričevega groba. Prav ob stezici je. Spomenik je skromen. Na vrhu nad napisom se nahaja dobro ohranjena fotografija njegova, ki nam predstavlja čvrstega moža, potem je napis:

DOKTOR

KAROL LAVRIČ

ADVOKAT, DEŽELNI POSLANEC ITD.

ROJEN NA PREMUR 1. NOVEMBRA 1818.

UMRL 3. MARCIJA 1876. V GORICI.

Na to sledijo verzi, kateri se nahajajo v uvodnem članku današnje slavnostne številke, in katere je zložil pesnik Jos. Stritar, za to naprošen.

Potem čitamo:

POSTAVIL HVALEŽNI NAROD SLOVENSKI
1877.

Na podstavku se nahaja Lavričevo geslo v njegovem avtografu:

„VSE ZA NAROD, SVOBODO IN NAPREDEK.“
DR. K. LAVRIČ.

Pokopan je bil Lavrič še na starem pokopališču. Za njegov grob je skrbel osební njegov prijatelj gospod Franjo Ferfila, ravnatelj plinarne v Gorici. Ko se je opustilo staro pokopališče, je poskrbel g. Ferfila, da so bili prenešeni na novo pokopališče tudi Lavričevi zemeljski ostanki. In pozneje je polagal na vseh mrtvih dan venec na grob Lavričev. Hvala mu iskrena!

Čas je jel počasi brisati črke s spomenika in v nered je spravil grob. Pokazala se je bila potreba: popraviti spomenik in grob. To se je poskrbelo sedaj od naše strani, in grob in spomenik sta zopet v redu. Tako naj bo tudi v bodoče!

„Goriška Tiskarna“,

slovanska knjigarna,

zaloga umetnin, ==

lastna moderno urejena knjigoveznica

A. Gabršček

v Gorici

v Gosposki ulici štey. 7

in v Trgovskem Domu

se priporoča p. n. občinstvu.

